

МИНИСТАРСТВО ЗА ОБРАЗОВАЊЕ И НАУКУ

БИРО ЗА РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА

Наставни програм

**Историја и друштво
за VII разред**

Скопље, 2023 година

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставни предмет	<i>Историја и друштво</i>
Врста/категија наставног предмета	Обавезни
Разред	VII (седми)
Теме/области наставног програма	<p>ИСТОРИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> • Религије у средњем веку • Европа у средњем веку • Балкан у средњем веку • Османско царство <p>ГРАЂАНСКО ОБРАЗОВАЊЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Етика и религија • Идентитет <p>ГЕОГРАФИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> • Географија Европе • Географија Азије
Број часова	5 часа недељно /180 часова годишње
Опрема и средства	<ul style="list-style-type: none"> • Дигитални паметни (смарт) уређаји • Уџбеник • Енциклопедије, речници, историјски атлас, географски атлас • Историјске карте древних цивилизација света • Историјске карте за антички период • Хамер, флип-чарт, маркери, папир за цртање, бојице, лењир, шестар, маказе, лепак, селотејп, компјутер, ЛЦД пројектор • Илустровани материјал о: древним цивилизацијама, светској културној баштини, Средоземном мору, временским зонама • Глобус, физичко-географска карта света, Европе и Азије, географске карте различитих размера (планске, топографске, политичке, економске и др.)

	<ul style="list-style-type: none"> • Наставни листови (према уџбенику/приручнику), неме карте • Календар мерења времена и илустрације из историјских календара • Илустративни приказ историјских периода • Презентације археолошких локалитета у свету и нашој земљи • Временски оквир за прошле догађаје • Часописи, новине, интернет портали, друштвене мреже • Аудиовизуелни снимљени садржаји, апликације прилагођени узрасту • Други извори учења: споменици културе, музеји, библиотеке, националне институције
<p>Норматив наставног кадар</p>	<p>Наставу из предмета Историја и друштво у седмом разреду могу изводити:</p> <p>За Историју</p> <ul style="list-style-type: none"> • дипломирани професор историје, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани историчар, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани историчар-архивист, са стеченом педагошко-психолошком и методичком спремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани професор историје/дипломирани археолог, са стеченом педагошко-психолошком и методичком спремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен <p>За Географију</p> <ul style="list-style-type: none"> • студије географије, наставни смер, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен <p>За Грађанско образовање</p> <ul style="list-style-type: none"> • дипломирани професор историје, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани историчар, ниво квалификација VI А према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен

	<ul style="list-style-type: none"> • дипломирани историчар-архивист, са стеченом педагошко-психолошком и методичком спремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI A према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани професор историје/дипломирани археолог, са стеченом педагошко-психолошком и методичком спремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI A према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани професор социологије, ниво квалификација VI A према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломиран социолог, ниво квалификација VI A према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани професор филозофије, ниво квалификација VI A према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани филозоф, ниво квалификација VI A према македонском оквиру квалификација и најмање 240 бодова стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен • дипломирани професор филозофије и грађанског образовања, ниво квалификације VI A према македонском оквиру квалификација и најмање 240 кредита стечених према ЕКТС или завршен VII/1 степен
--	---

ПОВЕЗАНОСТ СА НАЦИОНАЛНИМ СТАНДАРДИМА

Резултати учења наведени у наставном програму воде ка стицању следећих компетенција обухваћених облашћу **Друштво и демократска култура** Националних стандарда:

Ученик/ученица зна и/или уме:	
VI-A.1	да објасни како друштвени фактори утичу на човека и околину и да их уваже при формирању мишљења и доношењу одлука;
VI-A.2	да анализира сопствено понашање с циљем да се побољша, постављајући реалне и остварљиве циљеве за активно деловање у заједници;
VI-A.3	да формулише и аргументује своје погледе, да саслуша, и анализира туђе погледе и да се с поштовањем понаша према њима, чак и када се не слаже;
VI-A.4	да се критички осврне на различите личне и друштвене вредности и понашања у различитим контекстима (посебно у етички осетљивим ситуацијама), да поштује друштвено прихваћене норме и вредности, али и да их оспорава када сматра да је то потребно;

VI-A. 5	да разуме разлике између људи по било којој основи (родној и етничкој припадности, узрасту, способности, социјалном статусу итд.);
VI-A. 6	да препознаје присуство стереотипа и предрасуда код себе и код других и да се супроставља дискриминацији;
VI-A.7	да препозна испољавање вербалног и физичког насиља у сопственом окружењу, да сагледа последице насиља и да му се супротстави;
VI-A.8	да сагледа шта спаја, а шта раздваја људе у заједници, да пронађу начине да допринесу напретку заједнице, водећи рачуна о потребама и интересима свих;
VI-A.9	да препозна угрожене групе у друштву, да учествује у хуманитарним и волонтерским акцијама и да их подржи;
VI-A.12	да зна да критички анализира и дискутује о вредностима цивилног друштва, различитим улогама и понашањима грађана и својој улози у њему;
VI-A.13	да анализира појам људских права и права детета, идентификује случајеве кршења права и предузима радње за њихово неселективно поштовање;
VI-A.14	да анализира и расправља о одговорностима извршне, законодавне и судске власти у правној држави и улози државе у заштити људских права;
VI-A.15	да идентификује ситуације у којима грађани могу утицати на живот у заједници и ангажовати се на побољшању ситуације;
VI-A.16	да препозна ситуације злоупотребе овлашћења, да објасни штетан утицај корупције на појединца, групу и друштво и да се супротстави таквим појавама у окружењу;
VI-A.19	да објасни значај демократских процеса у друштву и примени принципе демократске партиципације унутар школе;
VI-A.21	да разликује значење појмова: нација, народ, етничка заједница, грађани и појединци; појава: етничка и национална припадност, патриотизам и национализам, већина и мањина; као и појмови: територија, регион, држава, друштво, власт итд. и да их у складу са тим користи у различитим контекстима на које се односе;
VI-A.22	да идентификује и поштује све националне симболе државе Републике Северне Македоније и манифестује осећај припадности држави;
VI-A.23	да идентификује географске карактеристике континента, региона и држава у свету и да их повеже са њиховим друштвеним развојем;
VI-A.24	да идентификује географске карактеристике наше земље и да их повеже са друштвеним развојем;
VI-A.25	да објасни карактеристике природних и друштвених средина и њихову повезаност са организацијом живота људи;
VI-A.27	да исприча и објасни историју (друштвену, културну и политичку) свог народа и историје других народа који живе у нашој земљи и региону, са њиховим посебностима и у контексту заједничке историјске прошлости;
VI-A.29	да идентификује разлике и сличности између најзаступљенијих религија у свету и атеизма/агностицизма, са посебним нагласком на етичке норме и вредности које представљају.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата да:</i>	
VI-Б. 1	да не сме да прави дискриминацију на основу разлика међу људима (пол и етничка припадност, године, способности, друштвени

	статус итд.);
VI-Б. 2	да сви људи, укључујући и децу, имају право да изразе своје мишљење и ставове и учествују у доношењу одлука у вези са њиховим потребама и интересима;
VI-Б.4	да је неселективно поштовање људских права и слобода кључно за добробит појединаца и друштва у целини;
VI-Б.5	да су једнакост, једнакост и друштвена кохезија неопходни за успешно функционисање заједнице;
VI-Б.6	да је лично ангажовање и сарадња са другима од суштинског значаја за остваривање заједничког јавног интереса;
VI-Б.7	да су лични ангажман и сарадња са другима од суштинског значаја за остваривање заједничког јавног интереса;
VI-Б. 8	да је сваки грађанин дужан да поштује законе, правила и прописе који регулишу понашање људи и функционисање институција;
VI-Б.9	да сваки грађанин треба да преузме одговорност за промене у природи изазване људским активностима;
VI-Б.11	да свако има право да изабере коју веру сматра својом, односно да изабере да не припада ниједној вери/религији, а да то не сноси последице због учињеног избора;
VI-Б.12	да је наша земља мултикултурално/мултиетничко друштво у којем живе припадници различитих култура/етничности и сваки њен грађанин је одговоран за допринос интеркултуралној размени и поштовању људских права у интересу заједничког живота у интегрисаном, етнички кохезивном друштву;
VI-Б. 13	да је национални идентитет, који произилази из припадности држави Републици Северној Македонији, суштинска компонента идентитета свих грађана државе.

Наставни програм такође укључује релевантне компетенције из следећих трансверзалних области националних стандарда: **Језичка писменост, Математика и природне науке, Дигитална писменост, Лични и друштвени развој, Техника, технологија и предузетништво и Уметничко изражавање и култура**

Ученик/ученица зна и/или уме:	
I-A.2	да познаје и користи различите облике писменог изражавања: књижевне (песма, приповетка, излагање/говор, књижевни есеј, дневник и сл.) и некњижевне (тематски есеј, извештај, захтев, саопштење, оглас и др.);
I-A.3	да води критички и конструктиван дијалог, аргументовано изнесе своје ставове;
I-A.5	да припреми и одржи говор различитог садржаја и за различите сврхе, узимајући у обзир публику (старост и етничку/културну разноликост);
I-A.8	да разуме садржаје аудио порука: да уме да издвоји, анализира, процени/оцени и сумира информације из порука и изрази их (писмено и усмено) својим речима;
I-A.9	да разуме садржај писаног текста: да уме да издвоји, анализира, процени/оцени и сумира информације из текста и изрази их (писмено и усмено) својим речима;
I-A.10	да разуме визуелно приказане садржаје (дијаграме, табеле и графиконе, илустрације, анимације и сл.), да уме да издвоји,

	анализира, процени/вредности и сумира визуелно приказане садржаје и да их објасни (писмено и усмено) ;
I-A.12	да користи информације из различитих извора и медија и критички им приступи, водећи рачуна о извору, контексту, сврси и поузданости презентованих информација;
III-A.5	да препоручи/примени скалу у различитим контекстима свакодневног живота;
III-A.16	да прави и користи цртеже у размеру и тумачи карте;
III-A.25	да одлучи како да провери резултате и размишља да ли је одговор разуман у контексту проблема;
III-A.29	да разматра и бира идеје, посматра, предвиђа и поставља претпоставке (хипотезе), прикупља и процењује доказе, проверава предвиђања, планира, организује и спроводи истраживање, бележи, обрађује, анализира и презентује резултате, оцењује и дискутује о закључцима;
III-A.67	да се оријентише у простору уз помоћ скица, мапа, снимака и дигиталних приказа задатих географских подручја;
IV-A.9	да у комуникацији са другима у мултикултуралном дигиталном простору, поштује различите учеснике и прати правне, културне и етичке норме у понашању у дигиталном простору;
IV-A.10	да се брине о свом дигиталном идентитету, безбедности и репутацији и поштује политику приватности;
IV-A.12	да истражује могућности коришћења различитих модела и симулација, комбинујући статичке и динамичке репрезентације, звук, текст и слике за модификовање или креирање једноставних креативних мултимедијалних производа за одређену сврху и за одређену публику;
IV-A.13	да дефинише критеријуме квалитета за дигиталне производе и решења, укључујући иновативност и корисност;
V-A.3	да идентификује различите компоненте сопственог идентитета који се гради на основу припадности различитим друштвеним групама (на пример: родни, етнички и национални идентитет) и на различитим улогама које неко има у животу (на пример: студент, син/ћерка);
V-A.4	да процењује властите способности и постигнућа (укључујући и јаке и слабе стране) и на основу тога да одређује приоритете који ће му/јој омогућавати развој и напредовање;
V-A.5	да препозна емоције у себи и другима, да сагледа последице сопствених емоционалних реакција у различитим ситуацијама и да користи одговарајуће стратегије за суочавање са емоцијама;
V-A.6	да поставља себи циљеве учења и властитог развоја и да ради на превазилажењу изазова који се јављају на путу ка њиховом остваривању;
V-A.7	да користи властита искуства како би себи олакшао учење и прилагодио властито понашање у будућности;
V-A.8	да организује сопствено време на начин који ће му омогућити да ефикасно и ефективно оствари постављене циљеве и задовољи сопствене потребе;
V-A.9	да предвиди последице својих поступака и поступака других по себе си и по других;
V-A.10	да примењује етичке принципе, вреднујући добро и лоше у својим и туђим поступцима и да испољава врлине карактерне особине

	(као што су: поштење, правичност, поштовање, стрпљење, брига, пристојност, захвалност, одлучност, храброст и самодисциплина);
V-A.11	да делује самостално, са пуном свешћу од кога, када и како може да затражи помоћ;
V-A.12	успешно се носи са друштвеним притисцима;
V-A.13	да комуницира са другима и да се представи на одговарајући начин у ситуацији;
V-A.14	да активно слуша и адекватно реагује, показујући емпатију и разумевање за друге и изражавајући своје бриге и потребе на конструктиван начин;
V-A.15	да сарађује са другима у остваривању заједничких циљева, делећи властита гледишта и потребе са другима и узимајући у обзир гледишта и потребе других;
V-A.16	да препозна проблеме у односима са другима и конструктивно приступи у решавању конфликта, поштујући права, потребе и интересе свих укључених страна;
V-A.17	да тражи повратну информацију и подршку за себе, али и да даје конструктивну повратну информацију и подршку у корист других;
V-A.18	да истражује, поставља релевантна питања, како би открио проблеме, анализирао и проценио информације и предлоге и проверио претпоставке;
V-A.19	да даје предлоге, да разгледава различите могућности и да предвиђа последице с циљем да изводи закључке и да доноси рационалне одлуке;
V-A.21	да анализира, процењује и побољшава властито учење;
VII-A.9	да активно учествује у тимском раду према усвојеним правилима и са доследним поштовањем улоге и доприноса свих чланова тима;
VIII-A.3	да изрази сопствене идеје, доживљаје и емоције, користећи уметничке или друге облике креативног изражавања (индивидуалног или колективног);
VIII-A.5	да манифестује знање о сопственој култури и различитим начинима њеног изражавања кроз књижевност и визуелне уметности, музику и игру, грађевине и друге културне производе;
VIII-A.6	да идентификује разлике и сличности између сопствене културе и других култура у свом ужем и ширем окружењу и да анализира њихову повезаност и међузависност;
VIII-A.7	да препозна и објасни како се културне карактеристике мењају током времена и у различитим контекстима;
VIII-A.10	да идентификује и преиспита стереотипе и предрасуде према припадницима других културних група које се манифестују у његовом окружењу;
VIII-A.12	да тумачи свет не само из угла припадника своје културе, већ и кроз перспективу других култура.
<i>Ученик/ученица разуме и прихвата да:</i>	
I-B.1	да се кроз учење матерњег језика развија сопствени језички и културни идентитет, а кроз језичку комуникацију преноси културно наслеђе и култура живљења;
I-B.3	да читање текстова различитог садржаја и структуре развија писменост, формира шири поглед на себе и свет и подстиче писање из нужде и задовољства;

I-Б.4	садржај и начин изражавања сопственог мишљења могу допринети одржавању и унапређењу комуникације, али и изазвати неразумевање и конфликте;
III-Б.5	да су радозналост и иновативност кључни за развој научноистраживачке мисли;
III-Б.9	да треба да разуме предности, ограничења и ризике научних теорија и њихову примену и покаже развијен став према доношењу исправних одлука и изградњи вредности, укључујући и морални аспект у решавању проблема.
IV-Б.3	да ће се потенцијали ИКТ повећавати и да их треба пратити и користити, али и да треба да постоји критичан однос према поузданости, поверљивости и утицају података и информација који су доступни путем дигиталних уређаја;
IV-Б.4	да је у дигиталном простору важно обезбедити заштиту идентитета, приватности и емоционалне сигурности, не користити говор мржње и сајбер насиље и поштовати правила и норме комуникације у дигиталним заједницама;
IV-Б.5	да информације доступне у дигиталном простору треба да се користе етички, према дефинисаним правилима и за добробит људи;
V-Б.2	да остварење сопственог идентитета доприноси јачању самопоуздања и развоју личности;
V-Б.3	да властита постигнућа и добробит у највећој мери зависе од труда који сам/сама улаже и резултатима које сам/сама постиже;
V-Б.4	да сваки поступак који предузме има последице по њега/њу и/или његову околину;
V-Б.7	иницијативност, упорност, истрајност и одговорност важни су за извршавање задатака, постизање циљева и савлађивање изазова у свакодневним ситуацијама;
V-Б.8	интеракција с другима је двосмерна - као што има право да тражи од других да му омогуће задовољење личних интереса и потреба, тако има и одговорност дати простор другима да задовоље њихове интересе и потребе;
V-Б.9	тражење повратне информације и прихватање конструктивне критике доводи до сопственог напретка на индивидуалном и друштвеном плану;
VII-Б.4	радна етика, културна осетљивост, као и однос према другима су важни за креирање и одржавање позитивне радне атмосфере;
VII-Б.5	да ресурси нису неограничени и да их је неопходно одговорно користити;
VIII-Б.3	поштовање и промовисање сопствене културе доприноси јачању културног идентитета и дигнитета;
VIII-Б.4	културни диверзитет утиче на развој идентитета припадника различитих група;
VIII-Б.5	разлике међу културама треба посматрати као прилике за учење и као изазове за међусобно разумевање и напредак;
VIII-Б.6	поштовање и промоција других култура доприноси осигуравању поштовања сопствене културе од стране других.

РЕЗУЛТАТИ УЧЕЊА

ИСТОРИЈА	
Тема: Религије у средњем веку Укупно часова: 8	
Резултати учења Ученикот/ученичката ће бити способан/способна да: <ol style="list-style-type: none"> 1. опише поделу хришћанске цркве и настанак јеретичких учења; 2. опише настанак исламске вероисповести; 3. објашњава културне карактеристике и достигнућа у арапском свету. Ученик/ученица ће: <ol style="list-style-type: none"> 4. развијати поштовање према различитим религијама. 	
Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
<ul style="list-style-type: none"> • Хришћанска црква у средњем веку (Раскол, Западна хришћанска црква, Папа, Рим, Источна хришћанска црква, Патријарх, Цариград, Инквизиција, Галилео Галилеј, Ђордано Бруно, Јеретичка учења: аријанско и антиохијско) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује ширење хришћанства у средњем веку. • Објашњава улогу хришћанства и његов утицај на политички, економски и културни живот средњовековног друштва. • Описује поделу хришћанске цркве и наводи последице њене поделе. • Објашњава улогу и утицај хришћанске религије у свакодневном животу људи у средњем веку. • Објашњава настанак и узроке јеретичких учења. • Објашњава инквизицију као појаву и наводи најпознатије примере жртава инквизиције.
<ul style="list-style-type: none"> • Појава и ширење ислама (бедуини, номади, Мека, Медина ислам, Мухамед, Коран, хиџра, Каба, Калифи, држава Арапа, багдадски калифат, хиљаду и једна ноћ, арапски бројеви, џамије) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава настанак ислама и описује ширење ислама у Азији, Африци и Европи. • Наводи основне карактеристике ислама у средњем веку. • Објашњава улогу и утицај исламске религије у свакодневном животу људи у средњем веку. • Наводи културне карактеристике и достигнућа у арапском свету.
Примери активности:	

- Ученици подељени у групе добијају задатак да истраже и наведу конкретне примере 1. Како и на које просторе се хришћанство проширило, 2. Улога и утицај хришћанства у политичком, економском и културном животу током средњег века. Свака група бира примере (2 до 3) и обележава их стикерма на табели коју је (са одређеним графиконима) припремио наставник. На крају свака група представља резултате истраживања и води се дискусија кроз питања која поставља наставник.
 1. Како се и где ширило хришћанство током средњег века?
 2. Каква је била улога хришћанства у политичком животу народа?
 3. Како је хришћанство утицало на економски живот људи?
 4. Какав је утицај имало хришћанство у културном, односно у свакодневном животу људи?
- Ученици, подељени у групе, добијају задатак да истраже поделу хришћанске цркве, односно да одговоре на постављена питања:
 1. Када је и како дошло до поделе хришћанске цркве?
 2. Који су били и остали главни центри православне и католичке цркве?
 3. Која је кључна разлика између православне и католичке цркве?
 4. Које су биле последице или промене након поделе хришћанске цркве?

Након излагања одговора представника група, наставник кроз следећа питања подстиче дискусију о наведеним питањима, односно о мишљењима ученика у вези са поделом хришћанске цркве:
 Да ли је подела хришћанске цркве била неизбежна и зашто?
 Шта би било да није дошло до поделе?
- * Ученици подељени у групе добијају задатак да истраже питања:
 1. Каква је била улога хришћанске религије у свакодневном животу људи?
 2. Шта значи појам јеретици?
 3. Који су разлози за настанак јеретичких учења?
 4. Шта значи појам инквизиција?
 5. Које особе су биле неке од најпознатијих жртава инквизиције?

Након истраживања, представници група износе резултате, а затим их наставник упућује на дискусију о презентацијама, односно добијеним резултатима из истраживања како би се потврдила тачност. На крају, наставник подстиче ученике да размисле о ономе што су научили кроз постављена питања.

 1. Какве су биле последице јеретичких учења за хришћанску религију?
 2. Какав је утицај имала инквизиција на развој наука у средњем веку?
- Ученици подељени у групе добијају задатак да истраже настанак, ширење ислама и основне карактеристике ислама. Представници група презентују резултате истраживања и кроз отворену дискусију потврђује се тачност добијених информација. Наставник упућује групе да

направе Венов дијаграм како би упоредили разлике и сличности између хришћанске и исламске религије. Након излагања група, води се дискусија о најзначајнијим карактеристикама (сличности и разлике) наведених религија.

- Ученици подељени у групе добијају задатак да истраже улогу и утицај исламске религије и пронађу конкретне примере најзначајнијих културних и научних достигнућа арапског света. Групе презентују резултате, а затим се води дискусија о тачности информација и утицају поменутих достигнућа на развој науке. Издвајају се најзначајнија научна и културна достигнућа Арапа и води се дискусија о њиховој улози и утицају у свакодневном животу људи.

ИСТОРИЈА

Тема: Европа у средњем веку

Укупно часова: 18

Резултати учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

- опише Велику сеобу народа и промене које су се десиле у Европи;
- опише карактеристике средњовековних краљевства;
- опише утицај Источног римског царства (Византијског царства) на Балкан;
- објашњава развој средњовековних градова и друштвено-економске промене у Европи;
- објашњава Крсташке ратове;
- описује развој уметности и науке у средњем веку;
- објашњава настанак и значај хуманизма и ренесансе.

Садржаји (и појмови)

- Велика сеоба народа**

(Хуни, Атила, Остроготи, Готи, Визиготи, Вандали, Варвари, Западно Римско Царство, Викинзи, Скандинавија)

- Средњовековна краљевства**

(феудализам, феудална хиерархија, барони, витези, рицари, Франки, Карло Велики, калифат, Кордоба, чума)

Стандарди оцењивања

- Објашњава разлоге и ток Велике сеобе народа.
- Наводи најзначајнија племена која су учествовала у Великој сеоби народа.
- Описује кључне промене (политичке, економске и друштвене) које су настале као резултат Велике сеобе.
- Описује ширење Викинга по Европи и свету.
- Описује основне карактеристике феудализма и средњовековних краљевстава.
- Одређује време и простор Франачке државе и описује владавину Карла Великог и успон и пад Франачке државе.
- Објашњава последице појаве и ширења болести куге или црне смрти.
- Одређује простор и време Кордобског калифата и објашњава његово значење.

<ul style="list-style-type: none"> • Византија (Византија, Константинопољ, Цариград, Истанбул, Ромеи, Јустинијан I, Теодора, Константин XI Палеолог, Османлије, Мехмед II Фатих, Аја Софија, Ника устанак) 	<ul style="list-style-type: none"> • Одређује трајање и описује територијалне промене Источног римског царства (Византијског царства). • Описује ширење Византијског царства и владавину Јустинијана I. • Објашњава разлоге пада Византијског царства.
<ul style="list-style-type: none"> • Средњовековни градови (Еснафи или цехови, гилди, Венеција, Ђенова, Пиза, Марсеј, Праг, Краков, Дубровник, комуне, распоред градова) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи и лоцира најпознатије средњовековне европске градове на историјској мапи. • Описује настанак, изглед и начин живота у средњовековним градовима. • Објашњава утицај привредног и културног развоја средњовековних градова на контрасте између грађанства и племића.
<ul style="list-style-type: none"> • Крсташки ратови (Витешки редови, Свете земље, Папа Урбан II, Арапи, Нормани, крсташки ратови, Латинско царство, муслимани, православци, католици, Свети гроб, Јерусалим, Палестина, крсташка краљевства) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава разлоге крсташких ратова. • Наводи правце кретања крсташа и одређује територије које су биле циљ крсташких ратова. • Објашњава настанак крсташких краљевстава и пад Византијског царства. • Описује последице крсташких ратова.
<ul style="list-style-type: none"> • Уметност и наука у средњем веку (Универзитети, Болоња, Сорбона, Оксфорд, Кембриџ, Авицена) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава утицај религије на уметност и у средњем веку. • Наводи прве универзитете у Европи и објашњава њихову улогу. • Објашњава значај Авицене за развој медицине. • Описује карактеристике готичке архитектуре и готичког сликарства из средњег века. • Наводи и описује друге облике уметности у средњем веку (скулптуре, таписерије, ковано гвожђе, пејзажно уређење).
<ul style="list-style-type: none"> • Појава хуманизма и ренесансе (нови век, Фиренца, Рим, Напуљ, Милано, Медичи, Франческо Петрарка, Ђовани Бокачо, Данте Алегијери, Црква Светог Петра у Риму, Леонардо да Винчи, Микеланђело, Тицијан, Никола Коперник, Галилео Галилеј) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи период појаве и хуманизма и ренесансе. • Објашњава појмове хуманизам и ренесанса. • Објашњава значење хуманизма и ренесансе и промене изазване њиховим настанком. • Наводи главне центре уметности, најпознатије уметнике хуманизма и ренесансе и њихова најпознатија дела. • Објашњава допринос Леонарда да Винчија науци и уметности. • Објашњава допринос Николе Коперника развоју астрономије.
<p>Примери активности</p>	

- Ученици, подељени у 3 групе, треба да припреме презентацију, у оквиру које ће бити мапа и истраживање о:

1. У ком периоду и на којим територијама је дошло до Велике сеобе народа?
2. Који су узроци требали бити важни за Велику сеобу народа?
3. Које су територије освојили Готи (Визиготи и Остроготи), Вандали, Варвари, Авари, Словени и Прабугари?
4. Написати кратку биографију са познатим чињеницама о Атилином животу.
5. Освајања Викинга и територије које су освојили.
6. Које промене су се десиле у Европи после Велике сеобе?

Свака од група ће добити по два питања за која треба да припреме одговоре који ће бити део презентације. Ученици траже одговарајуће књиге, енциклопедије и информације са интернета, а наставник проверава релевантност коришћених књига, као и интернет података коришћених у презентацији. Након стеченог знања и припремљене презентације, ученици воде дискусију о променама које су се десиле у Европи након Велике сеобе народа.

- Ученици, подељени у групе, добијају задатак да истражују на интернету, у књигама, енциклопедијама:
 1. О томе какво је било феудално друштво, о феудалној хијерархији и о основним карактеристикама средњовековних краљевстава.
 2. О држави Франака и о освајањима Франака, о најважнијем владару Карлу Великом, али и о другим владарима Франака, као и о томе шта се догодило са државом Франака.
 3. О појави и ширењу болести куге или црне смрти у средњем веку, али и о значају развоја медицинске науке у искорењивању болести.
 4. О Кордобском калифату, које територије је покривао и у ком периоду је постојао Кордобски калифат, какве је односе имао Кордобски калифат са тадашњим европским државама, као и о економским, научним и културним достигнућима Кордобског калифата. Свака од група записује стечено знање и размењује га са осталим групама. Истовремено креирају питања за квиз. Они дају питања наставнику и он води квиз. На крају се расправља о феудалном друштву, држави Франака, куги, утицају Кордобског калифата у смислу развоја науке, математике, астрономије, медицине, али и филозофије, те библиотеци која је тамо постојала, који је садржао 400.000 књига.
- Ученици, подељени у групе уз помоћ наставника, израђују пројектну књигу/брошуру са најважнијим подацима о Византијском царству, цртају временску линију на којој су наведене династије које су владале Византијом, траже фотографије из прошлости, али и из садашњости за град Цариград, град који има четири имена и дугу историју, пишу кратак историјски текст о цару Јустинијану I о његовом настанку и његовим освајањима са мапом његових освајања, проналазе мапе (карте) са интернета о променама на просторима Византијског царства, праве кратак историјски текст о паду Цариграда под османску власт, о устанку Ника, пишу кратке информације, али траже и фотографије са интернета о културном утицају међу балканским народима, цркве, црквено певање и утицај на исламску културу. Затим ученици воде дискусију о културном наслеђу Византије на територији савремене македонске државе.
- Ученици заједно са наставником организују изложбу о развоју средњовековних градова. Ученици, подељени у три групе, проналазе фотографије и податке о познатим средњовековним градовима који и данас постоје, као и како су изгледали средњовековни занати, како је изгледао занат у средњовековним градовима. Они упоређују како су средњовековни градови изгледали у поређењу са модерним

градовима.

- Ученици заједно са наставником праве пројекат о крсташким ратовима. Учитељ им помаже да на мапи лоцирају територије на којима су вођени ратови. Ученици подељени у три групе припремају пројекат о: 1. броју крсташких ратова, где и ко их је водио, 2. разлозима крсташких ратова, 3. последицама крсташких ратова. Сви заједно чине временску линију свих крсташких ратова. На крају воде дискусију о узроцима, току и последицама крсташких ратова.
- Ученици имају задатак да истраже 1. Утицај религије на уметност у средњем веку. 2. О првим универзитетима у Европи и њиховој улози 3. О Авицени и његовом утицају у медицини 4. О готичкој архитектури и сликарству 5. О другим врстама уметности у средњем веку. Затим припремају презентацију уз помоћ наставника, који води рачуна о релевантности употребљених података, користећи енциклопедије, књиге и интернет. Презентација може да садржи и кратке видео записе о уметности, о првим универзитетима, као и о животу, научној делатности Авицене, о његовом утицају у медицини.
- Наставник и ученици праве визуелну презентацију о хуманизму и ренесанси у европским центрима, у оквиру које једна група говори о свим достигнућима у књижевности и познатим писцима, друга група прави о чувеним уметничким делима Леонарда да Винчија, Микеланђела и Тицијана, као и познати градови и трећа група за Николу Коперника и Галилеа Галилеја. Кроз креирање пројеката траже утицај античке уметности и културе хуманизма и ренесансе.

ИСТОРИЈА

Тема: Балкан у средњем веку

Укупно часова: 20

Резултати учења:

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. објашњава разлоге досељавања Словена на Балкан и настале промене;
2. описује делатност Ћирила и Методија и Климента и Наума и потребу за стварањем словенског писма;
3. објашњава настанак и уређење Самуиловог Царства;
4. објашњава настанак и уређење кнежевине у Арберији;
5. наводи период и територије на којима су настале средњовековне државе Балкана;
6. описује делатност Охридске Архиепископије;
7. описује свакодневни живот на Балкану у средњем веку и даје примере културних знаменитости.

Садржаји (и појмови)

Стандарди оцењивања

• Насељавање Словена на Балкану (преци, староседеоци, Перун, Весна, Велес, Лада, Дажбог, Триглав, Сварог, Морона, источни, јужни и западни Словени, македонски Склавини, Берзити,	• Одређује локацију прадомовина старих Словена и описује њихов начин живљења у прадомовини.• Наводи разлоге сеобе Словена.• Наводи период и путеве сеобе старих Словена.• Објашњава промене које су настале након њиховог досељавања на Балкан.

<p>Струмјани, Смољани, Сагудати, Рињини, Драговити, Вајунити, Велигизити)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи најзначајнија словенска племена која су се населила на Балкану и на територији садашње македонске државе. • Наводи најважнија словенска божанства и њихову улогу.
<ul style="list-style-type: none"> • Делатност Ћирила и Методија и делатност Климента и Наума (Христијанизација, мисије, Папа, писменост, Кутмичевица, глагољица, ћирилица, писмо и грчки, манастири, књижевне школе, калемљење) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује живот и објашњава дела словенских просветитеља Ћирила и Методија. • Описује живот и објашњава дела Климента и Наума. • Објашњава услове у којима је настало словенско писмо (глагољица и ћирилица). • Објашњавају разлоге за прихватање хришћанства код Словена.
<ul style="list-style-type: none"> • Самоилова држава (Самоил, кнез Никола, Византија, Бугарска, Комитопули, кнез, цар, монарх, крунисање, устанак, тетрархија, престоница, Преспа, Охрид, битка на Беласици, племићи, Петар Дељан, Ђорђи Војтек) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава настанак Самуилове државе. • Наводи период постојања Самуилове државе и одређује ширење њене територије на историјској карти. • Објашњава систем владања и управљања у Самуиловој држави. • Описује битку на Беласици и њене последице. • Објашњава разлоге пропасти Самуилове државе. • Описује устанке Петра Дељана и Ђорђа Војтеха.
<ul style="list-style-type: none"> • Охридска Архиепископија (Патријаршија, Патријарх, Архиепископ, Епархије, Епископи, Свештенство) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава појмове архиепископије и патријаршије. • Описује делатност и значај Охридске архиепископије. • Наводи како је у прошлости била подељена територија Охридске архиепископије.
<ul style="list-style-type: none"> • Средњовековне државе Балкана (Стефан Душан, Симеон, Душанов законик, Трново) 	<ul style="list-style-type: none"> • Одређује простор и време и описује уређење средњовековне српске државе цара Душана. • Одређује простор, време и описује уређење средњовековне бугарске државе цара Симеона.
<ul style="list-style-type: none"> • Принципат Арбер (принципат, Арбер и Арберија, порез, феудалне породице: Балша, Топија и Кастриоти) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи период и територије настанка Арберске кнежевине. • Наводи најважније феудалне владаре и друштвени поредак у кнежевини Арбер. • Описује посебности кнежевина Арберије насталих током 14. и 15. века (Балша, Топија, Кастриоти) • Описује промене (политичке, економске и културне) које су се десиле у Арберији. • Објашњава везу Охридске архиепископије са Арберском кнежевином.

<ul style="list-style-type: none"> • Самостални феудални господари (Добромир Хрс, Стрез, Алексиј Слав, Волкашин, Јован Углеша, Марко) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи самосталне феудалне владаре на територији модерне македонске државе у средњем веку. • Одређује простор и време настанка и опстанка царства Волкашина и деспотовине Јована Углеше.
<ul style="list-style-type: none"> • Свакодневни живот људи на Балкану у средњем веку (занати, црквене школе) 	<ul style="list-style-type: none"> • Набраја врсте заната који су се користили у свакодневном животу људи у средњем веку. • Објашњава значај црквених школа у описмењавању становништва. • Описује свакодневни живот људи на Балкану у средњем веку (храна, одећа, забава, музика, занимања). • Описује начин градње у средњем веку на Балкану.
<ul style="list-style-type: none"> • Култура Балкана у средњем веку (речи хвале, житија, књижевни центри, фреске, иконе, јерес, јеретичко учење, Богомилство) 	<ul style="list-style-type: none"> • Утврђује културни утицај Византије на Балкану. • Објашњава разлоге настанка богомилског учења и његове карактеристике. • Објашњава улогу и значај цркава и манастира у средњем веку на Балкану. • Наводи примере књижевних дела о балканским народима (Кратовска књижевна школа, први писани документи на албанском језику).

Примери активности

- Ученици, подељени у четири групе, добијају задатак да истражују на интернету и у историјској литератури. Прва група истражује где се простирала територија на којој су раније живели Словени, друга група истражује начин живота и занимања старих Словена, трећа група истражује разлоге који су довели до напуштања територије коју су раније насељавали и насељавања у централној, источној и јужној Европи. Четврта група истражује какве су се промене догодиле на територијама које су тек населили Словени. Свака група прикупља податке, бира их и прави плакате које потом презентује и извлачи закључак о начину живота Словена и да је велика сеоба народа утицала на сеобу Словена. Проверавају тачност онога што су обележили. На крају часа ученици, кроз питања која поставља наставник, одговарају и воде дискусију о свим променама које су се десиле словенској групи народа њиховим пресељењем на нове територије.
- Ученици подељени у четири групе добијају задатак да истраже која су се словенска племена населила на територији Балкана и територији данашње савремене македонске државе, као и македонске Склавиније. На историјској карти одређују територије и стикерма записују имена засебних словенских племена. Затим свака група презентује „своју” историјску карту, а сви заједно проверавају тачност онога што су урадили. У заједничкој дискусији са наставником ученици објашњавају појам славификације. На крају се закључује да су на Балкану настале велике промене досељавањем Словена. Неки од староседелаца су напустили своје домове, преселили се у веће градове, неки су остали да живе код Словена и временом се помешали са Словенима.
- Ученици су подељени у мале групе или парове, свака група/пар добија (извлачењем карте) име бога или богиње код старих Словена, са задатком да истраже улогу сваког божанства у словенској митологији и представе га кроз цртеж. Сви цртежи су окачени на зид и свака група представља своју представу свог бога/божанства. Затим наставник записује на табли следеће опште карактеристике веровања и

религија код Словена (многобошци, мушки и женски богови, богови природе, виле, виле, култови, жртве, свештеници).

- Ученици подељени у три групе припремају излагање о животу и делу свете браће Кирила и Методија. Прва група истражује живот, њихово порекло и образовање браће Ћирила и Методија. Друга група истражује мисију у Моравској. Трећа група истражује мисију Брегалница. На основу података добијених истраживањем, групе састављају временску линију на којој бележе најважније догађаје из његовог живота и делатности. Када су рођени и ко су им родитељи? Где су се школовали и која су им била занимања? Који језик су узели за основу када су стварали глагољицу? Које су биле њихове најважније мисије и где су се одвијале? Када и где су умрли? Након што свака група представи свој рад, у заједничкој дискусији се истичу моменти који су оставили највећи утисак на ученике и очекује се да ученици извуку закључак да су браћа Ћирил и Методије свесловенски просветитељи, заслужни за стварање словенске глагољице и за прихватање хришћанства од стране Словена. У дискусији ученици истичу њихов велики значај за све словенске народе.
- Ученици, подељени у три групе, припремају презентацију о животу и делу Климента и Наума. Прва група истражује о Клименту, друга група о Науму, а трећа о Охриду као центру словенске просветне делатности. На основу података добијених истраживањем, групе састављају временску линију на којој бележе најважније догађаје у свом животу и активностима. Након што свака група презентује свој рад, у заједничкој дискусији се истичу моменти који су оставили највећи утисак на ученике и изводе се закључци о значају и величини Климента и Наума, о њиховој делатности и развоју просветне делатности, медицине и књижевности, посебно за град Охрид, али и због њиховог утицаја у другим деловима територије модерне македонске државе, као и у другим деловима Балкана. Од ученика се очекује да знају да је ћирилица добила име у част њиховог учитеља Ћирила.
- Ученици подељени у три групе добијају наставни листић који описује устанке књаза Николе и комитопула. Након анализе датих описа, од ученика се очекује да одговоре на следећа питања дата на наставном листу: (1) Који су били разлози за подизање устанака и против кога су подигнути?, (2) Ко је стао на чело устанка? и (3) Како су се устанци завршили? На табли наставник црта временску линију и одређује период када је настала Самуилова држава. Одговори које дају ученици се читају и наставник објашњава и/или по потреби исправља. На крају ученици отварају дискусију о томе како је Самуил постао једини владар и да ли оправдавате његов начин доласка на власт?
- Ученици подељени у четири групе истражују на интернету о уређењу Самуилове државе, прва истражује о главним носиоцима власти, друга истражује о престоници и главним центрима државе, трећа о улози цркве у држава, а четврта о бици на Беласици и њеним последицама. Свака група на хамеру (или на видео презентацији) представља сазнања до којих је дошла, а на крају свих група изводе се закључци да је Самуилова држава била уређена као и друге средњовековне државе, а битка на Беласици је утицала на слом Самуилове државе.
- Ученици прате презентацију која објашњава настанак Охридске архиепископије. Затим, подељени у групе, истражују тражећи одговоре на следећа питања:
 1. Шта је утицало на формирање Охридске архиепископије?
 2. Каква је била улога Охридске архиепископије у ширењу хришћанства на територији средњовековне и нововековне македонске државе?
 3. Каква је била организација цркве?

Групе износе одговоре до којих су дошли, а наставник по потреби објашњава. Затим се води дискусија о томе које су се промене десиле у животу људи под утицајем хришћанства, са фокусом на промене веровања, обичаја и традиције.

- Ученици, подељени у две групе, добијају задатак да истраже када и на којим територијама је настала средњовековна краљевина Србија и на којим територијама је настала средњовековна бугарска држава. Сви заједно читају о Душановом законнику. Ученици заједно са наставником излажу и дебатују, траже сличности и разлике ових средњовековних држава (краљевства, царства), о Душановом законнику, као и о томе да су ове феудалне државе настале на Балкану, користећи слабост Византије.
- Ученици подељени у парове добијају задатак да истраже где се простирала кнежевина Арбер, ко су били најзначајнији владари кнежевине. Ученици презентују другима, а затим уз помоћ наставника групе проверавају тачност онога што су истраживали. Ученици изводе закључак да је слабљење византијске државе довело до формирања независних феудалних кнежевина на Балкану, међу којима је и Кнежевина Арбер.
- Ученици подељени у групе добијају задатак да истраже кнежевине Балша, Топија и Кастриоти, како су и када настале, ко су им били центри и где су се ширили. Ученици презентују другима, а затим уз помоћ наставника групе проверавају тачност онога што су истраживали. Коначно, води се расправа о поменутим кнежевинама, која се фокусира на промене у свакодневном животу, на кључне карактеристике, тј. симболи, начин владања и њихово ширење.
- Ученици, подељени у четири групе, истражују независне власти прве за Добромира Хрса, друге за Стрез, треће за Алексија Слава и четврте за државу Волкашина и Марка, њихове престонице, територије којима су владали и период када су владали. Ученици презентују заједно са наставником, траже сличности и разлике ових средњовековних држава, воде дискусију и изводе закључке да је подела ових владара ослабила њихову моћ.
- Подељена у четири групе, свака група добија (извлачећи карту) да истражи шта су била главна занимања становништва. Прва група истражује културу, друга обичаје, трећа одећу и храну како сиромашног тако и богатог становништва. Четврта група истражује положај жене у средњовековним државама. Након што су приказане презентације, кроз дискусију са свим ученицима, утврђују се сличности и разлике у заступљености занимања и стилова живота у појединим средњовековним државама, положај жене тада и у данашњим модерним државама.
- Ученици подељени у три групе добијају задатак да на интернету истраже начин живота (храна, одећа, музика, забава, породица), обичаје и црквене школе у средњем веку македонских Словена. Заједно са наставником проверавају тачност података. Затим прва група прави постер о начину живота. Друга група прави постер о обичајима и њиховом утицају на људе. Трећа група прави постер о улози црквених школа. Затим ученици износе своја знања и кроз отворену дискусију се закључује о начину живљења, о обичајима и о улози црквених школа у образовању становништва.
- Ученици су подељени у пет група и свака група истражује један аспект свакодневног живота људи на Балкану. Циљ је да све групе заједно припреме велики постер на коме ће сваки аспект бити приказан кроз слике које групе пронађу на интернету, одштапају, секу и лепе на великом хамеру под одговарајућим насловима: Утицај Византије у култури и уметност Балкана у средњем веку, култура и уметност Балкана, књижевни центри, израда икона и фресака, књижевна дела, грађевинска делатност, цркве и манастири. Праве и презентацију о Кратовској књижевној школи са рукописима на црквенословенском језику, као и о првим писаним документима на албанском језику. Свака група затим користи слике да опише аспект свакодневног живота на којем је радила. На крају, у отвореној дискусији, заједнички је закључено да

се свакодневни живот људи на Балкану у великој мери разликује у зависности од друштвене групе којој припадају.

- Ученици, подељени у четири групе, истражују настанак богомилског учења. Прва група истражује разлоге настанка учења на тлу савремене македонске државе и Балкана, друга о учењу и организацији богумила, трећа о ширењу богумилства на Балкану и Европи, четврта о односу цркве према богумилима и богумилству као јеретичком учењу. Након излагања и провере података од стране наставника, ученици изводе закључке шта је представљало Богумилство и зашто је црква строго кажњавала и прогонила богумиле. Од ученика се очекује да разликују јерес од званичне религије.

ИСТОРИЈА

Тема: Османско царство

Укупно часова: 26

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. Објашњава стварање Османског царства
2. Описује начин ширења Османског царства у Европи, Азији и Африци
3. Објашњава промене које су настале на Балкану након доласка Османлија
4. Описује односе хришћана, муслимана и Јевреја у Османском царству
5. Описује отпор Османском царству на Балкану
6. Објашњава утицај Османског царства на културу, уметност, архитектуру и живот народа Балкана.
7. Објашњава разлоге модернизације и промене које су настале у Османском царству

Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
<ul style="list-style-type: none"> • Стварање Османског царства (султан, везир, беглербег, спахија, вилајет, санџак, каза, тимар, Хас, Мехмед Фатих II, Харем, Сарај, битка на реци Марици, битка на Косовском пољу) 	<ul style="list-style-type: none"> • Одређује простор и време настанка Османске државе. • Наводи како и када су балканске територије освојене од Османске државе (битка на реци Марици, битка на Косову Полу, битка код Никопоља) • Објашњава улогу султана Мехмеда II у освајању Цариграда и значај пада Цариграда у историји Европе. • Објашњава систем владања и управљања територијама Османског царства. • Описује живот на султановом двору.
<ul style="list-style-type: none"> • Ширење царства у Европи, Азији и Африци (Султан Сулејман, халифа, дефширме, 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава улогу и значај султана Сулејмана у ширењу Османског царства. • Описује владавину султана Сулејмана као калифа и његове односе са европским државама.

јањичар)	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава улогу јањичара у историји Османског царства.
<ul style="list-style-type: none"> • Балкан под османском влашћу (Исламизација, Раја, Џизија, Јевреји, милет, еснаф) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава промене у животу људи до којих је дошло након освајања Балкана од стране Османског царства. • Објашњава процесе ширења ислама на Балкану и мотиве и разлоге исламизације. • Наводи разлоге насељавања и подручје на коме су се Јевреји населили у Османском царству. • Објашњава односе између припадника различитих религија у Османском царству (хришћани, Јевреји и муслимани). • Описује место и улогу религије у животу становништва Балкана под османском влашћу. • Описује делатност Охридске архиепископије у време османске владавине на Балкану. • Наводи примере утицаја Османског царства на свакодневни живот народа Балкана.
<ul style="list-style-type: none"> • Ђерѓ Кастриот Скендербег (Ђон Кастриот, Арберија, вазал, Лешанска лига, Кроја, Марин Барлети) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује османске походе на арберске (албанске) територије • Описује живот и активности Ђерга Кастриотија Скендер-бега као дела османског система власти и као побуњеника против османске власти. • Објашњава разлоге Скендер-беговог устанка против османске власти. • Наводи када и где се одиграла Скендербегова борба са Османлијама. • Објашњава настанак и значај савеза у Лежи. • Описује стање арберских (албанских) територија након смрти Скендер-бега.
<ul style="list-style-type: none"> • Отпор османској власти (Ајдутин, Карпош, Сирма Дуке) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи разлоге за отпор османској власти на Балкану. • Објашњава разлоге за избијање Карпошевог устанка и последице након његовог гушења. • Објашњава разлоге настанка и карактер хајдука у Османском царству. • Објашњава живот Сирме војводе као жене и војводе.
<ul style="list-style-type: none"> • Култура и уметност у Османском царству (џамија, текија, хамам, ан, безистен, кафана) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи примере османске архитектуре на територији Балкана и на територији савремене македонске државе. • Кроз примере објашњава утицај отоманског наслеђа на културу и уметност данашњих народа Балкана (музика, кухиња, архитектура) • Објашњава значај историјских споменика из османског периода као заједничког културног наслеђа народа Балкана.
<ul style="list-style-type: none"> • Модернизација империје (модернизација, реформа, танзимат, 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава главне разлоге пропадања Османског царства у 18. и 19. веку. • Наводи разлоге за појаву и улогу хришћанских вештака и кодзобаша у модернизацији

пошта и телеграф, железница, управа, Махмуд II, чорбаџија, коџобашија (кмет), младотурци)	Османског царства. <ul style="list-style-type: none"> • Објашњава улогу и значај султана Махмуда II у модернизацији царства. • Наводи примере из процеса модернизације Османског царства у 19. веку. • Објашњава промене које су се догодиле у Османском царству и у животу људи под утицајем модернизације.
<p>Примери активности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученици подељени у четири групе. Прва група историјских карата са стикерма бележи територије успостављања Отоманског царства и лоцира данашњу државу на којој је настало Османско царство. Друга група истражује Никополску битку, трећа Маричку, а четврта Косовску битку. Они одређују територијално ширење Османлија на Балкану. Предлажу ученицима, изводе закључак које слабости су Османлије искористиле од непријатеља за освајање Балкана. Од ученика се очекује да схвате да је неслога између балканских владара била разлог њиховог пораза у биткама и освајању Балкана. • Ученици су подељени у три групе и истражују на интернету. Прва истражује слабљење Византије, друга група о припремама Мехмеда II за освајање Византије, трећа група описује понашање Османлија према становништву Цариграда. На крају праве заједничку визуелну презентацију. Из излагања се очекује да извуку закључак о слабљењу и слому Византије и почецима ширења Османског царства. • Ученици подељени у пет група истражују на интернету: прва група истражује владавину султана и прави пирамиду моћи, друга о везирима – султановим помоћницима и њиховој улози у пирамиди моћи, трећа о административној подели у Османском царству (беглербези, вилајети и санџаци, нахије и кази), четврта по земљишним категоријама и који су управљали поседима (тимар, хас), а пета група истражује живот у султановој палати. Присутне групе, а затим у заједничкој дискусији изводе закључак да је Османско царство било добро организовано за лакше управљање освојеним територијама, султанов двор добро организован и подређен султановим потребама. • Ученици подељени у три групе добијају задатке. Прва група, на географској карти (са Европом, Африком и Азијом) уцртава границе Османског царства током освајања султана Сулејмана Величанственог. Истовремено, они идентификују модерне државе и велике градове који се простиру на тој територији. Друга група истражује живот и дело султана Сулејмана Величанственог и зашто је назван Величанственим. Какве су биле његове заслуге да добије ту титулу. Трећа група истражује стварање најјачег дела османске војске – јањичара. Уче о васпитању јањичара, али и о напретку који су имали у каријери. Ученици изводе закључак да је Османско царство највећи успон доживело у време султана Сулејмана Величанственог и истичу улогу јањичара као најјачег дела војске. • Ученици прате кратку презентацију о освајању балканских територија од стране Османлија. Затим, подељени у групе, истражују промене које су се догодиле на Балкану након њиховог досељавања. Прва група истражује храну, одећу, обичаје, музику и њихово прихватање од стране становништва Балкана. Друга група истражује како је дошло до исламизације Балкана, које су биле последице исламизације. Трећа група истражује порезе које је раја морала да плати и упоређује их са порезима које је муслиманско становништво морало да плаћа. Изводе закључке да је становништво Балкана прихватило велики део начина живота Османлија. Од њих се очекује да извуку закључак да 	

је исламизација била и добровољна и наметнута, међу онима који су желели да сачувају своја имања и привилегије. Као и то што је Османска држава скупљала порез као и сви остали.

- Ученици, подељени у три групе, истражују. Када, како и зашто Јевреји долазе на Балкан, праве мултимедијалну презентацију, а након презентације разговарају о стеченом знању. Друга група истражује однос отоманске власти и ислама у односу на хришћане и Јевреје, долазе до сазнања и представљају их на хамеру. Трећа група истражује верске институције (цркве, џамије и синагоге) у свакодневном животу људи. Ученици изводе закључак да су на отоманској територији живели различити народи различитих верских уверења. Ученици дебатују на тему „Верска толеранција у Османском царству“ – једни би требало да тврде да је царство било нетолерантно, а други да је било толерантно. Од дебате се очекује да је верска толеранција услов за суживот између различитих народа и религија.
- Ученици подељени у две групе истражују каква је била улога Охридске архиепископије за време Османског царства, а једна група о положају Охридске архиепископије за време Османског царства, друга о укидању Орхидске архиепископије, како и зашто је укинут. Заједно са наставником креирају визуелну презентацију. На крају се расправља о утицају Охридске архиепископије у стварању књижевних дела, неговању словенског језика, у подршци борби против османске власти на територији савремене македонске државе и на другим територијама Балкана где је надлежност охридске архиепископије достигао у то време.
- Ученици су подељени у пет група и свака група истражује један аспект свакодневног живота људи у Османском царству: храну, одећу, музику, обичаје, породицу. Циљ је да све групе заједно припреме велики постер на коме ће сваки аспект бити приказан кроз слике које групе пронађу на интернету, одштампати, исећи и залепити на велики хамер под одговарајућим насловима, обрађујући пажњу на слике које се приказују и богатији и сиромашнији, као и мушкарци, жене и деца. Свака група затим користи слике да опише аспект свакодневног живота на којем је радила. На крају, у отвореној дискусији, заједнички је закључено да се свакодневни живот људи у Османском царству умногоме разликовао у зависности од друштвене групе којој су припадали.
- Ученици, подељени у три групе, истражују. Прва група истражује живот и дело Ђерђа Кастриота Скендербега. Друга група истражује узроке устанка и територије које су њиме обухваћене и резултате устанка. Трећа група истражује настанак и значај савеза у Лежи. На крају све три групе праве презентације и истичу најзначајније догађаје из времена Ђерђа Кастриота Скендербега. Од ученика се очекује да уче о борби народа Балкана за бољи и праведнији живот у империји.
- Ученици, подељени у групе, истражују ток догађаја након смрти Ђерђа Кастриота Скендербега, отпор и пад кључних центара Кроје и Скадра под османску власт. Групе праве презентације и истичу најзначајније догађаје и протагонисте и, уз помоћ наставника, воде дискусију у којој се описује стање након потпуног успостављања отоманске власти на албанским територијама и шире на Балканском полуострву.
- Ученици, подељени у четири групе, истражују. Прва група истражује живот и дело Карпоша. Друга група истражује разлоге устанка и територије које су њиме захваћене. Трећа група истражује о последице устанка. Четврта група истражује аустро-турски рат у 17. веку. На крају све четири групе праве презентације и истичу најзначајније догађаје из времена Карпоша. Од ученика се очекује да уче о борби

народа Балкана за бољи и праведнији живот у империји.

- Ученицима се задаје да напишу кратак есеј на неку тему:
Замислите да сте вођа устанка. Као део есеја била би питања:
 1. Зашто бисте дигли устанак?
 2. Како бисте организовали устанак и
 3. Шта желите да постигнете устанком?
 4. Да ли бисте исте циљеве са устанком могли постићи на други начин? Ако је одговор да, који је то начин?
- Ученици, подељени у три групе, истражују. Прва група истражује оружани отпор османској власти, појаву хајдучија, начин организовања и ратовања. Друга група истражује најпознатије хајдуте, међу којима су Сирма и Румена војвода и други. Трећа група истражује неоружани вид отпора (неплаћање пореза, скривање деце, сакаћење због пореза у крви, скривање жита и добара и друго). На крају свака група прави презентацију која треба да резултира стрипом о хајдучији.
- Ученици, подељени у групе, одређују да ли на територији на којој живе или у њиховој близини постоје локалитети или објекти из османског периода и културе. Ако их има, наведите их, опишите за шта су били намењени. Следећи часови истражују, посећују, фотографишу и праве фото колаж у који могу да уметну музику. Представљају производе и од њих праве документарцац.
- Ученици, подељени у две групе, истражују промене које су се дешавале током 18. и 19. века у Османском царству. Затим, заједно са наставником, организују клуб младих историчара где свака од група представља промене које су се десиле у 18. и 19. веку у Османском царству и дебатује о питањима 1. Које су најважније промене које су се десиле у два века у Османском царству? 2. Какав је био утицај европских држава на промене у Османском царству? 3. Какву су улогу имали хришћански чорбација и коџобашија? 4. Каква је била улога и значај султана Махмуда II у модернизацији царства? Ове активности се могу одвијати за два сата. На првом, истраживање се спроводи путем интернета, али и уз помоћ наставника који указује на енциклопедије и књиге у којима се могу пронаћи подаци.
- Ученици, подељени у групе, истражују које су главне промене у Османском царству које утичу на живот становништва. Једна група истражује када почиње изградња пруге у Османском царству, на Балкану и у Македонији? Друга група истражује када је дошло до промена у поштанском саобраћају у Османској држави, на Балкану и у Македонији? Након истраживања износе информације до којих су дошли и на крају расправљају о томе какав је утицај модернизације у Османском царству на свакодневни живот становништва.

ГРАЂАНСКО ОБРАЗОВАЊЕ

Тема: ЕТИКА И РЕЛИГИЈА

Укупно часова: 19

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. објашњава етичке принципе и моралне вредности и њихову примену у свакодневном животу;
2. описује главне религије у свету и објашњава улогу религије данас;

<p>3. објашњава етичке принципе уобичајене за светске религије, њихов позитиван утицај на животе људи и изазове које они доносе данашњем свету;</p> <p>4. објашњава карактеристике секуларне државе.</p> <p>Ученик/ученица развија:</p> <p>5. морални интегритет и способност избегавања морално неприхватљивих поступака и одлука.</p> <p>6. поштовање веровања других, без обзира на веру којој припадају или су атеисти.</p>	
Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
<ul style="list-style-type: none"> • Етика и морал (Основне етичке категорије: добро, зло; моралне вредности: једнакост, поштење, емпатија, одговорност, скромност, правда, доследност; хуманост; морална дилема; морално понашање; моралне норме, интегритет, етички кодекс) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава (кроз пример) значење основних етичких категорија: добро и зло. • Објашњава (кроз пример) примену моралних вредности (једнакост, поштење, емпатија, одговорност, скромност, праведност, доследност, хуманост) у свакодневним одлукама и понашању. • Објашњава како се моралне вредности појединца формирају под утицајем околине. • Идентификује потенцијалне моралне дилеме у различитим ситуацијама у свакодневном животу. • Објашњава морално и неморално понашање према етичким принципима. • Користи примере да опише карактеристике људи са интегритетом. • Упоредиће морално и неморално понашање са законском регулативом. • Објашњава улогу етичких кодекса у одговорном понашању људи различитих професија.
<ul style="list-style-type: none"> • Религија данас (религије: хришћанство, ислам, јудаизам, хиндуизам, будизам; верска припадност: православци, муслимани, католици, протестанти, Јудејци/Јевреји, атеисти; верски објекти: цркве, џамије, катедрале, синагоге, храмови; свештеници: поп, хоџа, отац, рабин; Библија, Куран, Талмуд, Махабхарата, Рамаиана; Бог, Христ, Алах, Мухамед, Брама, Шива, Вишна, Буда; реинкарнација, загробни живот; право на верску слободу и слободу веровања; међурелигијски дијалог) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује хришћанство, ислам, јудаизам, хиндуизам, будизам кроз њихове основне карактеристике. • Објашњава улогу религије као извора утехе и смисла живота. • Објашњава утицај религије на моралне вредности и понашања. • Објашњава утицај религије на формирање осећаја заједништва и на културу, обичаје и традицију у различитим деловима света. • Објашњава право на слободу вероисповести и слободу веровања (право верника да следи своја уверења без дискриминације и насиља и право сваког човека да бира или не бира верску припадност). • Објашњава значај међурелигијског дијалога за осигурање мира и стабилности у савременом друштву.

<ul style="list-style-type: none"> • Заједнички етички принципи религија (верска начела: златно правило, правда и правичност, саосећање и милосрђе, поштење и истинитост, великодушност и добротворство, подршка заједнице и солидарност, смиреност и ненасиље, праштање, поштовање живота; верски екстремизам) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи најмање шест етичких принципа који су заједнички за све или већину светских религија. • Објашњава (кроз примере) уобичајене етичке принципе у светским религијама. • Објашњава како верски принципи утичу на понашање и одлуке људи у свакодневном животу. • Објашњава изазове и позитивне утицаје верских уверења на светски мир. • Набраја и објашњава изазове везане за утицај религија у свету: догматизам и нетолеранција, потискивање критичког мишљења, промоција родне неправедности, отпор културним и друштвеним променама, злоупотреба овлашћења.
<ul style="list-style-type: none"> • Секуларизација (секуларна држава, световно образовање, световно правосудје) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава предности одвајања цркве и државе у процесу секуларизације. • Објашњава шта се подразумева под секуларним образовањем и секуларном правдом. • Идентификује и објашњава нарушавање секуларности у датим ситуацијама.

Примери активности

- Наставник објашњава основне етичке категорије: добро и зло. Затим ученици, подељени у групе, размењују искуства из свакодневног живота која се могу повезати са добрим и злим, а затим свака група бира по један пример за сваку етичку категорију да подели пред другима. Свака група говори примере, а остали ученици могу постављати питања и тражити појашњење зашто дати пример илуструје добро или зло. Коначно, закључује се да су ове основне етичке категорије релевантне за њихов живот и да имају значајан утицај на њихове односе са другим људима, на њихове заједнице (породицу, комшилук, школу) и на друштво у целини.
- Ученици прате презентацију у којој наставник указује шта се подразумева под моралним вредностима и истиче следеће: једнакост, поштење, емпатија, одговорност, скромност, праведност, доследност; човечанство. Затим ученици, подељени у групе, добијају листиће на којима су исписане 2 моралне вредности (нпр. једнакост и доследност, правда и скромност итд.) са задатком да кроз заједничку дискусију утврде како породица, школа и медији доприносе/могу допринети развијању тих моралних вредности код ученика и давати примере који то илуструју. Након што су све групе представиле свој рад, у отвореној дискусији дају се примери ситуација које показују како моралне вредности утичу на свакодневне одлуке и понашање људи (нпр. Хуманитарно је када неко донира одећу жртвама земљотреса).
- Ученицима се поставља следећи проблем:
Ви сте капетан брода који тоне на отвореном мору. У последњем чамцу за спасавање је само 8 људи, а заједно са вама је десеторо људи које треба спасти: лекар у пензији, трудница, млади пар, дете од 12 година, учитељица, механичар, војник и бескућник који се прокријумчарио на броду. Имате 5 минута да одлучите којих 8 људи ће ући на брод.
 Ученици су подељени у групе и свака група у року од 5 минута одлучује који ће људи ући у чамац за спасавање. Након што свака група изнесе своју одлуку, води се отворена дискусија о следећим питањима: (1) На основу којих критеријума сте одлучили? (2) Да ли су донете

одлуке исправне или погрешне? Зашто? [Очекивани одговор: Не постоји јединствено и универзално решење и зато се не може говорити о погрешним или тачним одговорима.] (3) Које моралне вредности се поштују у донетој одлуци? Које моралне вредности су занемарене? (4) Које моралне дилеме изазива овај сценарио?/Које моралне вредности се супротстављају у процесу доношења одлука?. На крају се закључује да нас моралне дилеме у свакодневном животу терају да дамо предност неким моралним вредностима у односу на друге и стога су одлуке које се доносе у таквим ситуацијама тешке и сложене.

- Ученици су подељени у мале групе и свака група добија једну од следећих ситуација: преписивање писаног рада, проналажење изгубљеног новчаника, дељење увреда на друштвеним мрежама, тајно брање воћа из комшијског дворишта, скривање колеге који је украо новац фирме, крађа чоколаде из продавнице итд. Половина група треба да смисли и покаже како би изгледало морално понашање у „њиховој” ситуацији, а друга половина како би изгледало неморално понашање у „њиховој” ситуацији. Затим свака група (једна по једна) представља шта је урадила, а волонтери из других група кажу како би изгледало супротно понашање у истој ситуацији (ако група представља морално понашање, остали наводе примере неморалног и обрнуто). Коначно, отворена дискусија закључује које моралне вредности воде морално понашање.
- Наставник представља карактеристике особе са интегритетом кроз изјаве у наставку. Након читања сваке изјаве, ученици дају палац горе (👍) ако им се свиђају особине/понашање наведено у изјави.
 - Особа са интегритетом се понаша исправно чак и када нико не гледа.
 - Особа са интегритетом је искрен, праведан и не претвара се пред другима.
 - Особа са интегритетом држи се својих вредности и принципа и преузима одговорност за своје поступке.
 - Особа са интегритетом има јак морални компас који је води да доноси добре изборе и да се према другима односи с поштовањем.
 - Особа са интегритетом показује доследност у ономе што говори и у ономе што ради, због чега му други верују.
 - Особа са интегритетом има снажан карактер који се огледа у свему што ради.

Ученици, подељени у мале групе, цртају један од комплета листића на којима су исписане следеће ситуације из школског контекста (по једна на сваком листићу):

1. Ученик А копира домаћи задатак свог друга и предаје га учитељу као свој.
2. Ученик Б шири лажне гласине о другом ученику у свом разреду да би стекао популарност међу својим друговима из разреда.
3. Ученика В наставник одређује да учествује у групном пројекту из предмета Природне науке, али иако не учествује у раду, на крају се потписује као да је и сам допринео пројекту.
4. Ученик Г не дозвољава свом разредном да игра фудбал са групом јер му је други ученик обећао услугу ако то уради.
5. Ученик Д лаже родитеље да је добио 5 на тесту па ће га пустити на рођенданску забаву свог пријатеља.
6. Ученик Ђ преписује домаћи задатак са интернета и предаје га као да га је сам саставио.
7. Ученик Е позајми књигу од друга из разреда, али је изгуби, и пред другима тврди да ју је вратио.
8. Ученик Ж проналази новчаник који је пао другом ученику и присваја га након што се увери да га нико није видео.
9. Ученик З обично касни на састанке са пријатељима и увек измишља разлоге и обећава да ће следећи пут доћи на време.

Задатак група је да прво утврде које моралне вредности се не поштују и које од наведених карактеристика интегритета недостају код ученика описаног у „својој” ситуацији, а затим да осмисле и опишу другу ситуацију из школског живота. у којој ученик испољава недостатак

још једне карактеристике интегритета. Након представљања рада целом одељењу, води се отворена дискусија о следећим питањима: (1) Које људе сматрамо моралнијим – оне са интегритетом или оне без интегритета? Зашто? (2) Зашто је важно да људи буду поштени? Како интегритет утиче на репутацију људи? (3) Како интегритет утиче на међуљудске односе и пријатељства међу људима? Који су изазови у очувању интегритета у данашњем друштву? На крају се закључује да људи са интегритетом имају већи углед, али су врло често изложени изазовима који доводе у питање доследно поштовање моралних вредности, због чега је неопходно знати како се успешно одупрети друштвеним притисцима.

- Ученици су подељени у мале групе и свака група добија наставни листић са истим ситуацијама из претходне активности: преписивање писаног рада, проналажење изгубљеног новчаника, дељење увреда на друштвеним мрежама, тајно брање воћа из комшијског дворишта, скривање колеге који је украо новац фирме, крађа чоколаде из продавнице итд. Задатак група је да идентификују последице неморалног понашања за људе који су се тако понашали. Након што су све групе представиле свој рад, води се отворена дискусија о питањима:

(1) У којим ситуацијама би лица која су се неморално понашала имала правне последице (нпр. морала би да плате казну, судило би им се, отишла би у затвор)?

(2) Шта да су одрасли, а шта да су деца?

и заједнички се закључује да постоји преклапање моралних и правних норми, али и да постоји разлика између онога што се сматра моралним/неморалним понашањем и онога што се сматра правно оправданим/неоправданим (кажњивим или не) јер правне норме одређује држава кроз законе који дефинишу шта је праведно, а моралне норме одређује друштвено окружење у коме појединац функционише.

- Ученици су подељени у групе и свака група добија приступ електронској верзији једног од следећих етичких кодекса: КОДЕКС Медицинске деонтологије (Лекарска комора), Етички кодекс психолога (Коморе психолога), Кодекс судијске етике (Удружење судија), Етички кодекс инспектора (Инспекцијски савет). Задатак група је да анализирају „свој кодекс како би идентификовали моралне вредности и морално понашање које захтевају од људи који се баве датом професијом. Након презентације рада свих група, води се отворена дискусија кроз коју треба извући заједнички закључак о улози етичких кодекса у одговорном понашању људи различитих професија.

- Ученици, подељени у пет група, припремају брошуру за сваку од следећих религија на основу интернет истраживања: хришћанство, ислам, јудаизам, хиндуизам, будизам. У свакој брошури, кроз текст и слике, представљени су одговори на следећа питања:

1. Како се зову припадници дате религије??

2. Како се зову верски објекти карактеристични за дату религију, како изгледају и шта се у њима дешава?

3. Како се зове света књига у датој религији?

4. Шта Бог/Христ/Алах/Мухамед/Брахма/Шива/Вишну/Буда представља у датој религији?

5. Према веровању, шта се дешава људима после смрти у датој религији?

Свака група ради на посебном питању и кроз одговоре за сваку религију посебно доприноси изради брошуре. За сваку брошуру је направљена насловна страница са називом религије и одговарајућим илустрацијама. Брошуре су доступне свим ученицима за учење. На крају наставник поставља питања наглас, а ученици дају одговоре. По могућности овај део активности може се реализовати у форми

квиза.

- Ученици су подељени у групе и свака група добија радни лист који описује једну од следећих религија: хришћанство, ислам, будизам и хиндуиза м. У описима су изостављена имена религија, богова и светих књига, а на њиховом месту је остављен празан ред. Задатак група је: прво путем интернет истраживања открити на коју се религију односи опис и попунити празна места, а затим припремити презентацију у којој истичу кључне моменте описа који показују улогу „њихових“ религија као извор утехе и смисла живота. Као узор могу послужити следећи текстови:

- (о хришћанству)

_____ (припадници религије) верују да смисао живота долази из вере у _____ (син божји). _____ (религија) учи да се спасење не зарађује делима или добрим делима, већ је дар Божије благодати који се зарађује вером у _____ (син божји). Вера у _____ (син божји) овоомогућава лични однос са Богом и даје верницима приступ Божијој удобности која их води кроз живот. Вера у _____ (син божји) позива вернике да живе у љубави према другима, да саосећају са њима и да брину о другима. _____ (религија) ставља снажан нагласак на љубав и доброту и тражи од верника да се према другима односе са емпатијом и разумевањем. Основна пракса у _____ (религији) је молитва која служи као директна веза са Богом. Када човек има невољу, молитва му даје снагу и утеху јер верници су уверени да Бог чује њихове молитве и да ће им помоћи. _____ (религија) учи вернике да кроз дела милосрђа помажу онима којима је потребна. _____ (припадници религије) верују у живот после смрти и у вечну наду у васкрсење. Ово веровање у живот после смрти пружа утеху након смрти вољене особе и даје смисао тешким тренуцима живота.

- (о исламу)

Централни концепт у _____ (религији) је вера у јединственост _____ (бог), по коме је крајњи циљ у животу покоравање и потчињавање вољи _____ (бога). _____ верују да је _____ створио људе да би га поштовао и да истинска удобност и смисао живота долазе од потчињавања _____ овој вољи и поштовања његових упутстава изнесених у _____ (светој књизи). За _____ (припаднике религије) ова света књига је извор мудрости и решења за изазове са којима се суочавају у животу. Молитве током дана пружају верницима директну везу са _____ (богом) и кроз молитву верници проналазе утеху и осећај духовне обнове. _____ (религија) наглашава важност несебичног и великодушног давања и помоћи онима којима је потребна. _____ (религија) поучава важност стрпљења током изазова и захвалности током благослова. Верници налазе утеху и смисао у разумевању да су и изазови и благослови тестови од _____ (бога) и да је живот на Земљи привремен и да је прави циљ вечни живот у ономе што долази после смрти.

- (о будизму)

_____ (религија) заснива се на концепту свести о садашњем тренутку. Ова пракса помаже верницима да препознају и прихвате садашња стања, без обзира да ли су пријатна или непријатна. Таква свест је извор утехе, јер људи уче да се не везују превише за прошлост и будућност. Према _____ (религији), патња је неизбежан део живота. Прихватањем патње као дела људског постојања, верници се поучавају како да прихвате патњу и како да развију саосећање према себи и другима. Циљ живота у _____ (религији) је постизање нирване, што је стање потпуног ослобођења од циклуса рађања и смрти. Постизање нирване сматра се крајем патње и постизањем вечног мира и удобности. Да бисте постигли нирвану, потребно је правилно разумети, правилно говорити, исправно поступати, имати исправне

намере, улагати исправне напоре итд. Живети у складу са овим помаже у постизању удобности и *давању смисла животу*. _____ (*религија*) подстиче саосећање и бригу за сва жива бића што омогућава _____ (*припадницима религије*) да пронађу смисао у постојећем контексту међузависности.

- (о хиндуизму)

_____ (*религија*) верује у циклус самсаре, који је бесконачан циклус рађања, смрти и поновног рађања. Веома важно за _____ (религиозне) је вера у карму, што значи да нечија акција, намера или избор имају последице након његовог/њеног живота у садашњости и будућности. Карма подстиче појединце да доносе одговорне изборе и подстичу љубазност, саосећање и акције које су од користи за добробит других како би створили позитивну карму која ће побољшати њихову будућност. У _____ (религији), верује се да када људи раде ствари да ублаже патњу, покажу доброту и желе добро другима, они акумулирају позитивну карму. Ова позитивна карма води ка добром животу у будућности. Такође се верује да јога, као духовна и физичка пракса, омогућава повезивање тела и духа. Она помаже верницима да побољшају своје физичко и духовно благостање, као и да пронађу смисао у искуству сједињења душе и тела.

Док група представља рад, ученици из других група идентификују сличности и разлике између представљене религије и „своје” религије. На крају, у отвореној дискусији, утврђују се заједнички елементи и разлике међу религијама у улози коју имају као извор утехе и смисла у животима својих верника..

- Наставник ученицима представља један пример из главних светских религија, где се види како религије доприносе развоју моралних вредности:

(1) Хришћанство: Мисија Мајке Терезе

Мајка Тереза је посветила свој живот служењу сиромашнима у Калкути, Индија. Њен рад представља пример хришћанских вредности саосећања, несебичности и љубави према ближњем. Основала је Мисионаре љубави, организацију која пружа бригу и подршку онима којима је потребна.

(2) Ислам: концепт зеката (добротворства)

Зекат је један од пет стубова ислама, који захтева од муслимана да дају део свог богатства онима којима је потребна. Ова пракса одражава исламске вредности добротворства, саосећања и помагања мање срећним. Муслимани се подстичу да поделе своје богатство са сиромашнима и онима који се суочавају са тешкоћама.

(3) Хиндуизам: Оданост Махатме Гандија

Махатма Ганди, истакнута личност индијског покрета за независност, заговарао је ненасилни отпор (ахимса) против угњетавања. Његова посвећеност ненасиљу је дубоко укореењена у хиндуистичким вредностима истине, неповређивања и поштовања свих живих бића.

(4) Будизам: Далај Лама, добитник Нобелове награде за мир

Тензин Гјацо, 14. Далај Лама, духовни је вођа тибетанског будизма. Познат је по својој посвећености људским вредностима и важности саосећања у неговању индивидуалног и друштвеног благостања. Године 1989. добио је Нобелову награду за своју ненасилну борбу за ослобођење Тибета и за бригу о глобалним еколошким проблемима.

Затим се након датих примера отвара дискусија о томе како верске вредности могу утицати и обликовати понашање и усмеравати појединце у потрази за праведнијим и саосећајнијим светом (саосећање, милосрђе, ненасиље, издржљивост и друге позитивне врлине). Коначно, закључује се да је позитиван утицај религије на моралне вредности неоспоран, али да је у нашем савременом, плуралном друштву подједнако важно да појединци одржавају дистанцу и негују критичко мишљење, а да не прате беспоговорно верске ауторитете - иако религије могу пружити вредна морална упутства, кључно је имати критички и отворен приступ према њима.

- Ученици, подељени у пет група, добијају задатак да истраже како религије утичу на културу, обичаје и традицију људи. Свака група извучи папирић на коме је исписана посебна религија и празник (обичаји, традиција) који је повезан са њим и његово прослављање:
 - (1) Хришћанство: Божићно рођење (хришћанска традиција, прослава Исусовог рођења, како утиче на божићне обичаје и традицију широм света, укључујући јаслице, песме и поклоне);
 - (2) Ислам: Рамазан широм свијета (током мјесеца Рамазана како муслимани широм свијета поштују пост, практикују заједничке молитве, који су обичаји, као што су ифтарски оброци и ноћне молитве и како се тиме ствара осјећај заједништва);
 - (3) Хиндуизам: Дивали фестивал светлости (културни значај Дивалија, хиндуистичког фестивала светла, како се слави паљењем уљаних лампи, ватрометом и разменом поклона, и како окупља хиндуистичке заједнице);
 - (4) Будизам: пракса медитације и свесности (медитација, зашто је данас постала културни тренд, како промовише унутрашњи мир и лични раст).
 - (5) Јудаизам: Пасха (значење, традиционална храна и ритуали, када се слави, како јача везе јеврејске заједнице и чува културне традиције).Свака група припрема презентацију истраживања, након чега остали ученици постављају питања. Затим наставник отвара дискусију у којој се разматрају питања везана за религију и њен значај за културну разноликост, промоцију различитих вредности, повезивање заједнице, очување културног наслеђа, толеранцију и заједништво различитих у друштву. Коначно, закључује се да је разумевање утицаја религије на обичаје и традиције од суштинског значаја за промовисање толеранције и подстицање хармоничне коегзистенције у данашњем разноликом свету.
- Наставник објашњава ученицима право сваког човека да бира или не бира верску припадност као део права на верску слободу и слободу веровања. Даље представља шта значи атеизам и који људи себе сматрају атеистима (атеизам није религија већ веровање које се односи на одсуство веровања у постојање божанства или богова, а људи који су атеисти не верују у постојање божанстава и обично одбацују идеју о постојању свемоћне више силе). Затим наставник поставља ученицима следећа питања:
 1. *Зашто су неки људи хришћани, а други муслимани? Како су одлучили да припадају одређеној религији??*
 2. *Да ли свако мора да припада некој религији? Зашто?*
 3. *Да ли се припадници религије и атеисти разликују у погледу моралних вредности? По чему се њихово понашање разликује?*
 4. *Да ли било која религија има право да присиљава људе да буду њени припадници? Да ли некоме треба ускратити могућност да припада вери или да буде атеиста?*

5. Да ли неко има право да приморава некога да врши верски обред? Или да га спречите да вежба? Или му се ругати што вежба или не вежба?

Сврха дискусије је да се заједнички закључи да: (А) нико нема право никоме да намеће да ли да припада било којој вери и којој, или да бира да не припада ниједној религији и (Б) верници имају право да следе своја уверења без дискриминације или насиља.

- Ученици, подељени у групе, добијају радни лист „Могуће негативне последице сукоба међу религијама“, у коме су наведене различите могућности. Њихов задатак је да сваку могућност означе са Т, ако је сматрају исправном (да је то заиста могућност), односно са Н, ако је сматрају нетачном (да није могућност). Пример таквих могућности су:
 - Тензије између припадника различитих религија (Т)
 - Сарадња припадника различитих вероисповести (Н)
 - Насиље међу верским заједницама (Т)
 - Физички, психички и материјални губици за припаднике једне или више религија (Т)
 - Поштовање вере и обичаја припадника других вероисповести (Н)
 - Дискриминација припадника мање заступљених верских заједница у друштву (Т)
 - Расељавање људи и избегличке кризе (Т)
 - Заједничко обележавање разних верских празника (Н)
 - Изолација припадника мање заступљених верских заједница (Т)
 - Принудна промена верских обичаја (Т)

Након обављеног задатка, након што заједнички утврди које су тачне могућности наведене у листи (негативне последице), наставник са свима води дискусију на питање: Како се спречити да изазива негативне последице у друштвима?, из које треба да произиђе да је најефикаснији начин међурелигијски дијалог који обезбеђује да се потребе сваке верске заједнице чују и поштују, без угрожавања потреба других и без доказивања која религија заслужује више или је исправнија када су у питању верска уверења и обичаји.

- Ученици су подељени у 5 група и свака група извлачи један од листића на којима је исписана једна од следећих религија: хришћанство, ислам, јудаизам, хиндуизам и будизам. Свака група има задатак да прво (на интернету) истражи на који начин (којом изјавом) је златно правило представљено у „њиховој“ религији, а затим да кроз групну дискусију сазна о којим етичким принципима и моралним вредностима засновано на исказу и да дође до примера ситуација у свакодневном животу када се поступа у складу са тим правилом и када се понаша супротно том правилу (нпр. зато што не жели да га оговарају и не оговарају о другима / иако не жели да га се оговара, оговара друге). Након што свака група изнесе исказ и урађен рад и одглуми ситуације, сви заједно изводе закључак шта значи златно правило и које су последице његовог поштовања/непоштовања у свакодневном животу.
- Ученици, подељени у групе, добијају радни лист на коме су исписани и дефинисани следећи верски принципи: (1) саосећање и добротинство, (2) поштење и истинитост, (3) великодушност и добротинство, (4) подршка заједнице и солидарност, (5) смиреност и ненасиље, (6) праштање и (7) поштовање живота. Свака група за свако правило треба да смисли и опише ситуацију из свакодневног живота у којој се наведено правило примењује. Групе се ротирају у представљању правила (један по један) и описима њихове примене. На крају

се заједнички разговара о томе како верски принципи утичу на понашање и одлуке људи у свакодневном животу.

- Ученици, подељени у групе, добијају задатак да идентификују верска начела која доприносе мирном приступу сукобима и мирној коегзистенцији. Након што свака група изнесе своје мисли осталима, у отвореној дискусији се извучи заједнички закључак да сви верски принципи промовишу мир и мирно решавање сукоба. Затим наставник објашњава појам верског екстремизма и представља активности Ал-Каиде, након чега се, у отвореној дискусији са ученицима, заједнички закључује да екстремистичка тумачења верског учења могу довести до насиља, насилних сукоба и тероризма.
- Ученици прате презентацију наставника у којој објашњава сваки од следећих изазова у вези са утицајем религија у свету: (1) догматизам и нетолеранција, (2) потискивање критичког мишљења, (3) промовисање родне неравноправности, (4) отпор културним и друштвеним променама и (5) злоупотреба верског ауторитета. Затим се ученици деле у 5 група, а након истраживања интернета за сваки изазов посебно, групе описују по један пример ситуације у којој се види утицај религије. При томе свака група почиње да ради на другом изазову и након што га напише, прослеђује га другој групи, која прати сопствени опис ситуације у вези са истим изазовом. Након што свих пет група дају примере ситуација за свих пет изазова, прочитајте све примере за сваки изазов и уз помоћ наставника изаберите пример који најтачније описује изазов.
- Наставник објашњава ученицима значење појма секуларизација (као уклањање или смањење утицаја религије у политици, образовању, правосуђу и култури и као раздвајање религијских/верских и политичких институција). Ученици се затим деле у групе и свака група добија (извлачењем папирића) да ради на једној од следећих предности секуларизације: (1) заштита права на верску слободу и слободу веровања, (2) обезбеђивање једнаких статус за све религије и (3) спречавање верске дискриминације. Истовремено, од сваке групе се тражи да, уз помоћ информација са интернета, припреми презентацију у којој ће кроз примере из свакодневног живота објаснити корист за грађане од „њихове“ користи и шта би се десило у односу на „њихову“ корист ако држава није секуларна. Након представљања рада, у отвореној дискусији се закључује да је секуларизација предуслов за једнак третман свих грађана државе, без обзира на њихову верску припадност и без обзира да ли су верници или не).
- Ученици, подељени у групе, добијају радне листове са две различите ситуације које илуструју нарушавање секуларности, од којих се једна односи на образовање (нпр.: наставници терају ученике да се моле у школи), а друга на правду (нпр.: судија који је припадник једне вероисповести пресуђује у корист припадника своје вере без адекватних доказа), при чему се ситуације разликују од једне групе до друге. Од ученика се тражи да идентификују дисторзије (које од предности секуларизма не могу бити остварене) и аргуменују своје мишљење. Наставник чита описе ситуација (један за другим) и након сваког прочитаног описа група која је радила на тој ситуацији указује које је поремећаје идентификовала и даје аргументе за то, а остале групе прате и по потреби допуњују. Коначно, у отвореној дискусији се закључује када се образовање и правда могу сматрати секуларним.

ГРАЂАНСКО ОБРАЗОВАЊЕ

Тема: **ИДЕНТИТЕТ**

Укупно часова: 17

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. објасни шта је идентитет, како се формира и мења и из којих аспеката се састоји;
2. разликује лични и групни идентитет;
3. наводи карактеристике личног идентитета и објасни утицај различитих фактора на његово формирање;
4. објасни како чланство у групи доприноси формирању групног идентитета;

Ученик/ученица:

5. развијаће самосвест кроз препознавање сопствених уверења, интересовања, снага и изазова са којима се суочава;
6. суочавајући се са групним идентитетом, развијаће емпатију и поштовање различитости и ценити инклузивност и толеранцију;
7. постаће отворенији/ја за прихватање нових идеја и промена.

Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
<ul style="list-style-type: none"> • Поим за идентитет (фактори: пол, физичке особине, особине личности, вредности, интересовања, култура, образовање, професија, партнерство и пријатељства, групна припадност, улоге у ужем и ширем окружењу; лични и групни идентитет) 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава шта се подразумева под појмом идентитет користећи себе као пример. • Објашњава како се формира идентитет и наводи примере кроз које објашњава утицај различитих фактора на формирање идентитета. • Објашњава разлику између личног и групног идентитета, користећи примере. • Описује ситуације из стварног живота у којима идентитет игра важну улогу.
<ul style="list-style-type: none"> • Лични идентитет (физичке особине, психолошке карактеристике, биографски елементи; самопоуздање, самопоштовање, друштвени медији) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи аспекте личног идентитета и објашњава их кроз примере. • На примеру објашњава вишедимензионалност идентитета. • Објашњава (кроз пример) како и зашто се идентитет развија и мења током живота. • Објашњава како вредности и уверења појединца формирају његов лични идентитет и како утичу на изборе које доноси, његове односе са другима и ефекте његових поступака на околину. • Објашњава (кроз пример) како је лични идентитет повезан са самопоуздање и самопоштовањем. • Објашњава улогу породице, школе и вршњака у обликовању личног идентитета. • Објашњава везу између идентитета друштвених медија и личног идентитета.
<ul style="list-style-type: none"> • Групни идентитет (формалне и неформалне групе, родни идентитет, етнички идентитет, национални идентитет) 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи примере формалних група и неформалних група и повезује чланство у тим групама са групним идентитетом. • Објашњава важност припадности различитим групама и прихватања индивидуалних разлика између чланова исте групе.

- Даје примере за објашњење различитих типова групних идентитета.
- Објашњава улогу породице у формирању родног идентитета.
- Наводи карактеристике етничког идентитета и објашњава (кроз примере) предности и изазове који проистичу из разноликости етничких идентитета у мултиетничким друштвима.
- Објашњава значење националног идентитета и наводи како се манифестује патриотизам.

Примери активности:

- Сваки ученик добија радни лист *Ко сам ја* који треба да попуни попуњавањем следећих реченица:
 1. По полу сам _____
 2. Имам _____ година.
 3. Ја сам син/ћерка _____.
 4. Етнички сам _____.
 5. Живим у граду/селу _____ које се налази у држави _____.
 6. Ученик сам _____ разреда _____ школе.
 7. Дружим се са _____.
 8. У мојој породици два најважнија празника су _____ и _____.
 9. Према вери, моји родитељи су _____.
 10. Моје три најомиљеније активности/хобија су: _____, _____ и _____.
 11. Три особине које ме најбоље описују су: _____, _____ и _____.
 12. У будућности желим да будем _____

Након завршеног радног листа, наставник представља шта значи појам идентитет (начин на који појединац себе доживљава као особу и као припадника различитих група), наводи и објашњава факторе дате у радном листу који доприносе формирању идентитета. (пол, године, улога унутар и ван породице, етничка припадност, место становања и држава, особине личности, интересовања, вера, пријатељства) и истиче да то нису једини фактори, већ да постоје и други. Затим се ученици деле у мале групе у којима сваки ученик представља свој „идентитет“, делећи описе које је дао у радном листу. При томе се у групи идентификују заједништва и разлике у њиховим „идентитетима“. По један представник из сваке групе пред одељењем излаже свој „идентитет“ и указује које су му ствари заједничке са осталима у групи, а које су различите. На крају, кроз отворену дискусију, заједнички се закључује да се идентитет сваке особе састоји од много испреплетених и међусобно зависних аспеката и да вишедимензионална комбинација чини сваког појединца јединственим чак и када су људи наизглед слични јер деле исте карактеристике..

- Ученици користе радни лист *Ко сам ја* попуњен на претходном часу. Добију задатак да одаберу пет од написаних реченица за које мисле да их најбоље описују, односно пет ствари за које сматрају да су најважније за себе и да тих пет посебно напишу у нови радни лист *Ко сам ја*

заправо. Затим наставник објашњава како се формира идентитет, наглашавајући улогу личних искустава и интеракције са другима у окружењу користећи хипотетичке примере (нпр. бити мушко може бити веома важно за идентитет ученика, па је током живота схватао да то доноси привилегије у однос према девојчицама је веома важно да је старија сестра у породици, што јој је омогућило привилегован третман у односу на млађу децу у породици); Затим се ученици деле у мале групе (различно од претходног часа) у којима сваки ученик представља свој „идентитет“ кроз реченице из радног листа „*Ко сам ја заиста*“ и објашњава која су искуства/интеракције са другима допринела да те ствари буду најважнији део његовог идентитета. Затим неколико волонтера на исти начин представља свој идентитет целом одељењу. На крају, заједничка дискусија сумира како лична искуства и интеракције са другима у окружењу доприносе формирању идентитета људи.

- Ученици користе унапред попуњен радни лист *Ко сам ја заиста*. Наставник објашњава разлику између личног и групног идентитета (начин на који свако од нас перципира и идентификује себе у односу на начин на који се свако од нас идентификује и односи према различитим групама), користећи примере који се односе на његов идентитет. Затим се ученици деле у мале групе (различно од претходних разреда) и свакој групи се дају два листа: један под насловом „Идентитет групе“, а цела група идентификује да ли је то опис личног или групног идентитета и записује га у одговарајућу листу завршавајући рад, групе представљају две листе целом одељењу, а наставник проверава тачност и записује на табли типичне примере описа личног и групног идентитета У отвореној дискусији о сваком од примера, ученици објашњавају зашто примери илуструју карактеристике личног и групног идентитета.
- Ученици, подељени у групе, добијају картицу на којој је описана стварна ситуација у којој идентитет игра важну улогу. При томе се могу користити детаљнији описи следећих или других ситуација: (1) навијање на међушколским такмичењима, (2) комуникација лекара са колегама, пацијентима и пријатељима, (3) сукоб око лопте између ученика/ца различите етничке припадности, (4) дељење информација о сопственим активностима на друштвеним мрежама. Задатак ученика у групама је да кроз интерну дискусију утврде који део идентитета (личног или групног) појединаца који учествују у ситуацији игра важну улогу у њиховом понашању и да објасне зашто тако мисле. Након обављеног задатка, свака група пред целим одељењем излаже ситуацију и сазнања до којих је дошла, а остали ученици имају прилику да им постављају питања ради појашњења и могућност да их допуне.
- Ученици, подељени у групе, добијају наставни листић у коме су уписани аспекти личног идентитета и фактори који доприносе формирању идентитета: (1) физичке карактеристике: пол, боја коже, висина, тежина, црте лица, (2) психолошке карактеристике: особине личности, способности, вредности, интересовања и уверења; и (3) биографски елементи: образовање, каријера, хобији, искуства и животни догађаји). Задатак група је да из три аспекта наведена на наставном листу одаберу по два фактора (међу онима који нису претходно поменути) и да кроз примере из стварности објасне на који начин утичу на формирање личног идентитета, тј. начин на који различити људи доживљавају себе (нпр. за образовање – неко ко је стекао високо образовање може себе да доживљава важнијим од некога ко је остао са нижим образовањем; на пример за висину – неко ко је веома низак и окружен је вишим, може себе да доживљава као мање вредног од надређених). Наставник позива групе које су радиле на одређеним факторима (један по један фактор) да представе свој рад. На крају, у отвореној дискусији, сумирано је да се лични идентитет (искуство самог себе) формира под међусобним утицајем како појединац перципира и прихвата сопствене физичке и психичке карактеристике и претходна животна искуства.

- У складу са упутствима наставника, сваки ученик пише сопствену „биографију“, ређајући на временској линији значајне ствари које је доживео/догодио у свом животу, од рођења до данас. Линија треба да почне навођењем датума рођења и описом породице у којој је рођен (ко су били чланови и у каквом су сродству), а затим следе други важни догађаји/ дешавања, при чему је на линији назначено доба када су се десили, а испод или изнад линије дат је кратак опис догађаја/ дешавања (нпр. са 3 године рођена је сестра, са 5 година породица се преселила у други стан/кућу и стекла нове пријатеље...). Након обављеног задатка, ученици се деле у мале групе и унутар група деле своје „биографије“ и објашњавају како су на њих утицали догађаји наведени у „биографији“. По завршетку рада у групама, неколико волонтера презентује своју „биографију“ – на табли показују временску линију (са означеним узрастима) и усмено описују догађаје који су се тада десили и објашњавају како су утицали на њих. На крају, у отвореној дискусији, долази се до закључка да: (1) доживљени догађаји/ дешавања су део животног искуства и као такви играју значајну улогу у формирању личног идентитета на начин да утичу на то како појединац перципира себе и како гледа на сопствено окружење и свет у целини и (2) идентитет није фиксан/статичан, већ се развија и мења током живота услед новостечених искустава (озбиљна љубавна веза, родитељство, промена професије, доживљава трауму) и утицаје околине (ствара пријатеље из различитих култура, сели се из града у село, сели се у другу земљу).
- Један лист је постављен на два супротна зида учионице: на једном је написано потпуно се слажем, а на другом – никако се не слажем. Учитель чита исказ: *Свако дете мора да одговара за своје поступке*, а ученици се постављају ближе једном или другом зиду у зависности од тога да ли се и колико слажу/не слажу са тврдњом. Након задатка, неки од студената распоређених на различите позиције објашњавају шта мисле о тврдњи. Исти поступак се понавља и за тврдњу: *Свако треба да помогне детету које малтретирају друга деца*. Наставник затим објашњава да тврдње оличавају две различите вредности (одговорност и помоћ другима) које се могу уградити у лични идентитет ако их појединац сматра веома важним и придржава их се у стварности. Након датог објашњења, тражи од ученика да наведу друге вредности које и сами сматрају важним и настоје да поштују. Затим следи презентација наставника у којој, кроз дати пример, објашњава како вредности и уверења која су део личног идентитета утичу на: (1) изборе које појединац чини (нпр. Сара цени креативност, независност и помаже другима, верује у важност благостања за здравље људи и потребу да живи у праведном свету. Зато бира да буде психолог-психотерапеут, иако је родитељи убеђују да је добро постати лекар или адвокат јер је за то она служи), (2) о односима појединца са другима (нпр. дружи се са људима који немају проблема да изразе своје мишљење и са људима који волонтирају у старачком дому) и (3) ефектима њених деловања на околину (нпр. кроз своју професију помаже људима који имају емоционалне проблеме). На крају, ученици наводе примере вредности и уверења која су им лично важна и указују на то како утичу на изборе које доносе, односе са другима и утицаје на околину.
- Сваки ученик добија три стикере (папира који се могу залепити на зид) и на сваку треба да ставимо по једну ствар коју би он/она желео да зна или уради, али не може. Свако лепи своје стикере на различите делове зида учионице (или на таблу), а остали могу прво да их погледају, а затим да изаберу 1-2 листића других на којима је наведено нешто друго што би волели, али то нису написали на њихове стикере (нису се сећали или нису били свесни да то желе). Ученици, стојећи у кругу, читају шта пише на стикерима које су одабрали (које је неко други написао да би желели, а још не могу). Волонтери објашњавају зашто су то изабрали. Затим се води отворена дискусија о следећим питањима: (1) *Колико сте вољни да се ангажујете да бисте постигли оно што бисте желели да знате или урадите? (Шта радимо када смо заиста заинтересовани за постизање постављеног циља?)* и (2) *Како се успех или неуспех у постизању циља одражава на идентитет*

појединца? На крају се закључује да улагање у остваривање интереса утиче на начин на који доживљавамо себе и начин на који покушавамо да остваримо постављене циљеве обликује наш лични идентитет.

- Сваки ученик добија две стикере (листићи који се могу залепити на зид) и на свакој треба да напишете једну ствар коју он *заиста добро ради*. Свако залепи своје стикере на различите делове зида учионице (или на таблу), а остали могу прво да их погледају, а затим да изаберу један од листића (један стикер) осталих који указује на нешто у чему би им лично била потребна подршка. Ученици, стојећи у кругу, читају шта пише на стикерма које су одабрали (на којима је неко други написао да им заиста добро иде, а потребна им је подршка да би сами то могли добро да ураде), након чега наставник поставља питање свима: *Како сте успели да научите да то добро радите?* како би ученици видели да се ништа не може добро урадити без уложеног труда. Затим наставник објашњава шта значе појмови самопоуздање (вера у своје способности) и самопоштовање (слика о сопственој вредности, свом знању и способности), након чега се води отворена дискусија о следећим питањима: (1) *Како сазнање да нешто можемо успешно да урадимо утиче на наше самопоуздање и самопоштовање? Зашто?* и (2) *Како су ствари у које смо уложили труд и постигли успех (нпр. свирање пред публиком на концерту, учешће на уметничкој изложби са цртежом, добијање похвале или награде за нешто што смо урадили) утицале наше самопоуздање и самопоштовање?* На крају наставник објашњава како су самопоуздање и самопоштовање повезани са личним идентитетом (искуство појединца да може да заврши задатке и да се носи са ситуацијама, праћено осећањем сопствене вредности и позитивном сликом о себи) и заједно са ученицима закључује да је лични идентитет који одређује начин на који појединац доживљава себе веома важан за самопоуздање и самопоштовање.
- Ученици, подељени у мале групе, истражују улогу породице, школе и вршњака у обликовању личног идентитета. На основу стеченог знања припремају три одвојена производа (постери, стрипове и/или кратке драматизације) који приказују примере догађаја/сцена из стварности у којима се види утицај породице, школе и вршњака. Након што су све групе представиле своје производе, отворена дискусија сумира како утичу на формирање личног идентитета деце (кроз понашање у различитим ситуацијама и начин на који се опходе према деци) и који фактори њихов утицај највише долази до изражаја (особине личности, способности, интересовања, вредности и уверења деце).
- Ученици, подељени у групе, замишљају да морају да направе профил измишљене особе за неке друштвене мреже, при чему половина група прави мушки, а друге женски профил. Они ће написати информације о свом профили на папиру (или на видео презентацији), а не на стварним друштвеним медијима. Профил треба да садржи слику профила, насловну слику, име корисника, податке о датуму рођења, месту становања, образовању, где ради, податке о интересовањима или хобијима, објаве са фотографијама корисника са догађаја или посета (са или без других људи), дељене објаве других, број пријатеља или пратилаца итд. (Фотографије се могу узимати са интернета или са отворених профила друштвених медија, али не и са затворених профила са ограниченим приступом). Свака група представља „свој“ профил пред целим одељењем. Затим следи отворена дискусија о следећим питањима:
 1. *Како се људи представљају на друштвеним мрежама? Како се то разликује од начина на који се представљају у стварном свету?*
 2. *Који аспекти идентитета су наглашени или замагљени у профилима друштвених медија?*
 3. *Како се онлајн комуникација са другима разликује од комуникације на друштвеним мрежама? Које су последице могућности очувања анонимности које нуде друштвене мреже?*
 4. *Како се односи створени на друштвеним мрежама разликују од односа који постоје у стварном свету?*

5. *Како друштвене мреже утичу на нашу перцепцију себе?*

6. *Из дискусије би требало да проizaђу сазнања да се идентитет који особа представља на друштвеним мрежама врло често разликује од њеног личног идентитета највише због потребе да се представи у најбољем светлу, али и да друштвени медији утичу на начин на који доживљавамо себе у вези са другима (утицај на лични идентитет).*

- Ученици добијају радни лист са две колоне: у једној су уписане следеће „категирије“: спортиста, студент, извиђач, дете, девојчица/дечак, син/ћерка, брат/сестра/једино дете, припадник етничке заједнице (уписати који _____), припадник верске заједнице (напишите који _____), а други је остављен празан. Сваки ученик (појединачно) треба да одабере три категорије које га највише описују/дефинишу и да стави X у празну колону поред њих. Након завршеног рада, ученици се деле у мале групе у којима разговарају о томе како су направили избор и упоређују своје одговоре. Затим, наставник бележи изборе ученика у истом графикону приказаном на табели – сваки ученик каже своје изборе, а наставник ставља цртице у другу колону поред сваке изабране категорије. У отвореној дискусији долази се до закључка да иако постоје разлике у погледу рангирања категорија, одређена група ученика је изабрала исте категорије за које сматрају да их најбоље описују. Наставник прво указује да су одабране категорије носиоци групног идентитета, а затим на табли исписује групе које одређују групни идентитет кроз своју припадност или улогу у њима: полна припадност, старосна припадност, улога у породици, припадност спортском клубу, етничка припадност, верска припадност. Коначно, на основу претходно утврђене учесталости категорија које ученици сматрају најважнијим за свој групни идентитет (табела на табли), заједнички се утврђује који су групни идентитети најзаступљенији (нпр. родни идентитет, етнички идентитет, породични идентитет, верски идентитет, „професионални“ идентитет, идентитет одраслих).
- Наставник објашњава које групе се сматрају формалним (имају дефинисане циљеве, структуру, правила и процедуре функционисања), а које су неформалне (састоје се од људи који се окупљају спонтано, најчешће због заједничких интересовања, хобија или дружења и немају јасно дефинисана правила) или структуре. Ученици, подељени у групе, добијају лист папира на којем су наведене различите групе (нпр. спортски тимови, извиђачка група, заједница ученика, школски разред, политичка партија, група навијача, група за вежбање јоге, група за пешачење), са задатком да их сместе у формално или неформално. Након завршеног рада, за сваку групу наведену у листу, наставник пита да ли је дефинисао као формално или неформално, а по један представник из сваке групе каже свој одговор и објашњава зашто су тако одговорили, а наставник по потреби исправља аргументе и указује на тачан одговор. На крају сви ученици разговарају о томе како припадност одређеној групи утиче на формирање идентитета и заједнички се закључује да се групни идентитет појединца гради на основу значаја који појединац придаје групи, према томе колико идентификује се са групом и колико је емоционално везан за групу.
- Ученици су подељени у групе и свака група добија радни лист у коме су наведена следећа емоционална стања/искуства: радост, туга, понос, стид, подршка, солидарност, емпатија, прихватање, љутња, страх, озлојеђеност. Свака група из комплета извлачи листић на коме су исписане следеће групе (по једна на листићу): навијачи спортског колектива, чланови политичке странке, пријатељи из истог друштва, група планинара. Ученици у свакој групи треба да замисле да припадају групи коју су нацртали и да ту групу доживљавају као важну за свој идентитет. Њихов задатак је да замисле ситуације (1) када се група показала успешном, (2) када је претрпела неуспех и (3) када су јој други претили. Затим треба да идентификују и означе емоционална стања/искуства из радног листа која им (члановима групе) падају на памет у свакој од претходно замишљених ситуација. Након што свака група представи свој рад разреду, наставник води дискусију о следећим

питањима: (1) Зашто се чланови група којима је припадност важна тако осећају у датим ситуацијама? (2) Да ли се сви чланови групе осећају исто? Или, да ли сви то подједнако снажно осећају? Зашто? (3) Да ли су све групе којима он припада подједнако важне за појединца? На крају се уобичајено закључује да иако припадност одређеној групи на неки начин обједињује све њене чланове, сви чланови групе немају исти однос према групи јер се групни идентитет разликује од појединца до појединца.

- Ученици, подељени у групе, добијају радни лист у коме је наведено неколико тврдњи о родним улогама. Унутар групе треба да продискутују о свакој тврдњи и процене колико се деце њиховог узраста слаже са том тврдњом и обележе своју процену бројем од 1 до 5 који ће написати поред тврдње, где је 1=веома мало, 2 =мање од половине, 3=око половине, 4=више од половине и 5=скоро све. Пример могућих тврдњи:
 1. Мушкарци треба да се фокусирају на каријеру, а жене на породицу.
 2. Сви прави мушкарци су груби и агресивни, а све праве жене су нежне и емотивне.
 3. Девојке треба да раде све да буду привлачне.
 4. У реду је да дечаци буду немирни.
 5. Девојчице треба да се играју луткама, а дечаци аутомобилима и авионима.
 6. Мушкарци треба да буду извршни директори јер су бољи лидери од жена.
 7. Жене треба да буду васпитачи и учитељице јер више брину о деци него мушкарци.

Након завршеног рада у групама, наставник на табли записује одговоре (бројеве) за сваку тврдњу, затим израчунава и записује добијени збир за сваку тврдњу и заједнички утврђује који искази имају највећи збир. Затим наставник објашњава да сви искази садрже стереотипна очекивања која постављају традиционална друштва у погледу родних улога (родних стереотипа), која у великој мери утичу на формирање родног идентитета појединаца. Групе добијају нови задатак да предложи начин да промене или превазиђу стереотипе садржане у горњим изјавама (нпр. ако је стереотип да би мушкарци требало да се фокусирају на каријеру, а жене на породицу, разбијање стереотипа би било да би то требало да буде прихватљиво за свако, без обзира на пол да изабере своју каријеру, односно да изабере оно што ће му бити најважније у животу.). Након презентовања сазнања до којих су групе стигле, наставник објашњава како породица, некада свесно, понекад несвесно, доприноси јачању родних стереотипа или њиховом превазилажењу, при чему велику улогу имају родитељи у томе што: представљају моделе за идентификацију (деца види како се понашају родитељи и копирају њихово понашање), преноси вредности и уверења деци и шаље деци поруке у вези са понашањем других у окружењу. На крају истиче да васпитање деце у породици у односу на родне улоге у великој мери одређује родни идентитет појединаца.

- Ученици прате кратку презентацију коју припрема наставник о карактеристикама етничког идентитета које произилазе из припадности одређеној етничкој заједници: језик, традиција, обичаји, музика, културно наслеђе. Сваки ученик добија радни лист са две празне колоне. У левој колони ученик уписује: (1) етничку групу којој припада, (2) матерњи језик, (3) најзначајнији традиционални празник/славу у породици, (4) најважнији обичај везан за празник/славу, (5) назив старе народне песме која се пева на породичним славама и (6) традиционална јела која се служе на породичним празницима/славама. У десну колону за сваки наведен елемент у левој колони ставља тачке од 1 до 10 кроз које процењује како би се осећао да је спречен да увежбава наведено. Истовремено, 1 указује да му уопште неће

бити непријатно, 10 да ће се осећати изузетно лоше, а остали бројеви између означавају различите степене лошег осећања. Након обављеног задатка од ученика се тражи да сакупе бодове које су доделили сваком од наведених елемената и протумаче резултат: што је збир већи, то је израженији осећај припадности сопственој етничкој заједници, односно етнички идентитет појединца. Након обављеног задатка, у отвореној дискусији је закључено да се код нас, као иу већини земаља у свету, грађани разликују по националном идентитету јер су саме државе мултиетничке. Затим наставник представља главну корист од тога (културно богатство које произилази из разноликости обичаја, традиције, језика, музике), указује на изазове (језичке баријере, предрасуде и међуетнички сукоби) и објашњава да се изазови могу превазићи ако постоји међуетничка толеранција која обезбеђује поштовање различитих перспектива и искустава.

- На целој табли наставник црта дијаграм са већим централним кругом у коме је исписана Република Северна Македонија, а око њега су мањи кружићи (повезани линијама са централним кругом) у које уписује (по један у сваки круг): (1) територија државе, (2) симболи (застава, грб, химна, пасош), (3) грађани различитих националности, (4) историја (АСНОМ и независна Република Македонија), (5) капитал, (6) природна блага (планине, реке, језера), (7) Устав и закони и (8) слоган који одражава природу државе. Ученици, подељени у осам група, добијају задатак да припреме илустрације (фотографије и/или текст) којима ће заменити оно што је написано у мањим круговима, при чему се свака група фокусира на један круг. Одштампане илустрације (најбоље у боји) лепе се на одговарајуће место на табли. (Припремљени дијаграм се може фотографисати, одштампати и окачити на зид учионице или у холу школе). Свака група представља илустрације које је користила и одакле их је набавила. Затим наставник објашњава да дијаграм резимира „идентитет“ наше земље и да је уско повезан са националним идентитетом појединца који су њени грађани (земља се може посматрати као велика група дефинисана њеном територијом, према којој сви њени грађани национални идентитет појединца произилази из његове припадности држави као њеног грађанина), а колико се појединац идентификује са државом и колико је емоционално везан за њу зависи од тога колики значај појединац придаје националном идентитету. Следи нови задатак за групе – да кажу како се припадност држави манифестује кроз компоненте које дефинишу идентитет државе одређен мањим круговима на дијаграму (нпр. да ли поштује све грађане, без обзира на њихову етничку припадност, ако користи државну заставу на свим прославама у којима учествује или организује, ако чува реке и језера од загађења). Након представљања рада свих група, води се отворена дискусија у којој се треба закључити да је национални идентитет повезан са патриотизмом и да се од свих грађана земље очекује испољавање патриотизма (позитивно осећање и подржавајући однос према сопственој земљи).

ГЕОГРАФИЈА

Тема: Географија Европе

Укупно часова: 46

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. описати географски положај и показати на карти где се простиру границе Европе;

2. описује уз помоћ карте природно-географске карактеристике Европе: обална разгранатост, рељеф, климу и хидрографију;
3. описује друштвено-географске карактеристике Европе: број становништва, густину насељености, природни прираштај, вере, народе и друге културне карактеристике које су заступљене у Европи;
4. описује уз помоћ карте основне географске карактеристике региона на које је Европа подељена (географски положај, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија);
5. именује најпознатије туристичке центре и културно-историјске знаменитости у Европи и на географској карти идентификује земље у којима се налазе;
6. описује уз помоћ карте основне географске карактеристике сваке од земаља које се простиру на Балканском полуострву (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државна регулатива итд.);
7. описује уз помоћ карте основне географске одлике Велике Британије, Француске, Шведске, Немачке и Русије (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државно уређивање итд.).

Садржаји (и појмови)	Стандарди оцењивања
<ul style="list-style-type: none"> • Природно-географске карактеристике Европе (географски положај, обала, острва, Нова земља, Земља Франца Јосифа, Шпицбершки острови /Свалбард, Исланд, Велика Британија, Ирска, полуострви, Скандинавско полуострво, Пиринејско полуострво, Апенинско полуострво, Балканско полуострво, заливи, Фински залив, ф. , мореузи, Скагерак, Категат, Ламанш, Гибралтарски мореуз, Дарданели, Босфор, низије, Западноевропска равница, Централноевропска равница, Источноевропска равница, Панонска низија, Влашка низија, планине, Алпи, Пиринеји, Апенини, Динариди, Карпати, Скандинавске планине, висоравни, Швајцарска висораван, Месета, клима, климатски типови, средоземноморски/медитерански, океански, умерено континентални, континентални, планински, субполарни, поларни, 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује географски положај Европе, показује на мапи где се простира њена граница и говори колику површину заузима. • Уз помоћ географске карте описује обалу за сваки регион Европе, идентификујући највећа острва, полуострва и заливе и којим државама припадају. • Описује уз помоћ географске карте најважније токове у Европи и идентификује која мора их повезују. • Описује какав рељеф преовлађује на територији Европе и на географској карти идентификује најкарактеристичније рељефне целине (низије, већи планински ланци са највишим врховима и висоравни) и кроз које се земље простиру. • Објашњава утицај појединих климатских фактора на климатске карактеристике Европе (близина мора и океана, Голфска струја, рељеф итд.). • Наводи кроз које се термалне појасеве простира Европа и који климатски типови су доминантно заступљени и описује њихов обим и карактеристике. • Идентификује на мапи мора на која Европа излази. • Именује највеће реке Европе уз помоћ географске карте, описује слив коме припадају и кроз које државе пролазе.

<p>мора, Баренцово море, Норвешко море, Северно море, Балтичко море, Средоземно море, слив , реке, басен Атлантског океана, Гвадијана, Гарона, Лоара, Сена, Рајна, Лаба/Елба, басен Арктичког океана, Северна Двина, Печора, слив Средоземног мора, Рона, Дунав, Дњестар, Дњепар, Дон, басен Каспијског језера, Волга, Урал, језера, природна језера, Ладога, Онега)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Именује уз помоћ географске карте највећа и најзначајнија језера у Европи и указује у којим државама се налазе.
<p>• Социо-географске карактеристике Европе (становништво, густина насељености, природни прираштај, религије, хришћанска вера, православци, католици, протестанти, исламска вера, јудаизам, будизам, атеизам, етничке групе, насеља, највећи градови, Москва, Лондон, Санкт Петербург, Берлин, Мадрид, Атина, Кијев, Рим, Париз, региони, Јужна Европа, Северна Европа, Западна Европа, Централна Европа, Источна Европа, туристички региони, Медитеран, Алпски регион, туристички центри, Рим, Барселона, Париз, Лондон, Монте Карло, културно историјски знаменитости, Колосеум у Риму, Акропољ у Атини, Стоунхенџ, Бакинџемска палата, Ајфелова кула, Версајска палата, Музеј Лувр, Тријумфална капија, Атомијум)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи укупну популацију европског континента и идентификује у којим регионима је концентрисана већина становништва (средња и западна Европа). • Именује три највеће државе из сваког региона по броју становника и површини. • Идентификује различиту густину насељености у различитим регионима Европе и именује неке од земаља са највећом густином насељености (Монако, Ватикан, Малта, Холандија, Белгија, Велика Британија, Немачка). • Објашњава стопу природног прираштаја, узроке и последице таквог демографског кретања становништва на европском континенту. • Наводи главне религије које су заступљене у Европи и која је од њих у ком региону најзаступљенија. • Именује главне групе народа (Словени, Немци, Румуни, Грци, Албанци, Баски, Финци, Мађари, Турци, Татари). • Именује неке од највећих изума (парна машина, аутомобил, телевизија, телескоп), научнике (Тесла, Њутн, Ајнштајн, Мендељејев, Галилеј итд.), композиторе (Моцарт, Бах, Бетовен итд.), уметнике (Да Винчи, Микеланђело, Пикасо и др.), филозофи (Аристотел, Сократ, Платон и др.) и писци (Шекспир, Достојевски, Толстој и др.) пореклом из Европе. • Именује неке од најпознатијих фестивала у Европи и у којим градовима и државама се одржавају (филмски фестивал у Кану, Венецији и Берлину, карневал у Венецији, Сан Ремо, Октоберфест, Трчање бикова итд.). • Именује највеће градове у Европи, идентификује земље у којима се налазе и приказује их на мапи. • Именује регионе на које је подељена Европа и описује њихов обим уз помоћ географске карте.

<ul style="list-style-type: none"> • Географски преглед региона Јужне Европе (географски положај, обала, острва, Балеарска острва, Сардинија, Корзика, Сицилија, Крит, полуострва, Пелопонез, Халкидике, Истра, Пелешац, Калабрија, заливи, Лионски залив, Ђеновски залив, Бококоторски залив, Солунски залив, рељеф, низије, Ломбардија, Арагон, Андалузија, планине, Доломити, Родопи, клима, хидрографија, мора, Јадранско море, Јонско море, Егејско море, Мраморно море, Црно море, реке, Тахо, Доуро, Мињо, Ебро, По, језера, Скадарско језеро, Охридско језеро, Комо, Гарда, Мађоре, Балканско полуострво, Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија, Косово, Северна Македонија, Албанија, Бугарска, Грчка, туристички центри, Рим, Венеција, Барселона, Мадрид) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује основне географске карактеристике региона Јужне Европе уз помоћ карте (географски положај, приобална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија). • Идентификује уз помоћ географске карте земље које припадају региону Јужне Европе и њихове престонице. • Именује државе које се простиру на Балканском полуострву и њихове престонице и приказује их на мапи. • Описује уз помоћ мапе основне географске карактеристике сваке од земаља које се простиру на Балканском полуострву (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државна организација и сл.). • Именује најпознатије туристичке центре и културно-историјске знаменитости у региону Јужне Европе, идентификује их у којој се земљи налазе и приказује их на географској карти.
<ul style="list-style-type: none"> • Географски преглед региона Западне Европе (географски положај, обала, острва, Шетланд, полуострва, Нормандија, Бретања, заливи, рељеф, низије, планине, Централни масив, Ардени, Вогези, клима, хидрографија, мора, реке, Темза, Шелда, језера, Лох Нес, туристички центри, Лондон, Ливерпул, Единбург, Париз, Ница, Кан, Сен Тропе, Монте Карло, Шамони, Гренобл, Албертвил, Вал д'Изер, Амстердам) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује основне географске карактеристике региона Западне Европе уз помоћ карте (географски положај, приобална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија). • Идентификује уз помоћ географске карте земље које припадају региону Западне Европе и њихове престонице. • Описује основне географске карактеристике Велике Британије (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државно планирање итд.). • Описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Француске (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државна управа итд.). • Именује најпознатије туристичке центре и културно-историјске знаменитости у региону западне Европе, идентификује их у којој се земљи налазе и приказује их на географској карти.

<ul style="list-style-type: none"> • Географски преглед региона Северне Европе (географски положај, обала, острва, Готланд, Еланд, Селанд, полуострва, Кола, Канин, Јиланд, заливи, Ботнички залив, Ришки залив, рељеф, низије, Шведска равница, планине, клима, хидрографија, мора, реке, језера, Венерн, Ветерн, Маларн, Сајма, туристички центри, Стокхолм, Осло, Копенхаген) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује основне географске карактеристике региона Северне Европе уз помоћ географске карте (географски положај, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија). • Идентификује уз помоћ географске карте земље које припадају региону Северне Европе и њихове престонице. • Описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Шведске (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државна управа итд.). • Именује најпознатије туристичке центре и културно-историјске знаменитости у региону Северне Европе, идентификује их у којој се земљи налазе и приказује их на географској карти.
<ul style="list-style-type: none"> • Географски преглед региона Средње Европе (географски положај, обала, острва, Фризијска острва, полуострва, заливи, рељеф, низије, Молдавска равница, планине, Јура, Шварцвалд, Судети, Татре, клима, хидрографија, мора, реке, Одра, Висла, Морава, Драва, Прут, језера, Женевско језеро, Боденско језеро, Циришко језеро, Балатон/Блатно језеро, туристички центри, Берлин, Гармиш-Партенкирхен, Карлове Вари, Давос, Сент Мориц, Венген, Беч, Салцбург, Кицбил, Инзбрук, Будимпешта) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује основне географске карактеристике региона Средње Европе уз помоћ географске карте (географски положај, приобална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија). • Идентификује уз помоћ географске карте земље које припадају региону Централне Европе и њихове престонице. • Описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Немачке (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државно планирање итд.). • Именује најпознатије туристичке центре и културно-историјске знаменитости у региону Централне Европе, идентификује их у којој се земљи налазе и приказује их на географској карти.
<ul style="list-style-type: none"> • Географски преглед региона Источне Европе (географски положај, обала, острва, полуострва, Крим, заливи, рељеф, низије, планине, Урал, клима, хидрографија, мора, реке, Њемен, Западна Двина, језера, Чудско, туристички центри, Москва, Сочи, Санкт Петербург) 	<ul style="list-style-type: none"> • Описује основне географске карактеристике региона Источне Европе уз помоћ карте (географски положај, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија). • Идентификује уз помоћ географске карте земље које припадају региону Источне Европе и њихове престонице. • Описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Русије (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државна организација, природна богатства итд.) .

- Именује најпознатије туристичке центре и културно-историјске знаменитости у региону источне Европе, идентификује их у којој се земљи налазе и приказује их на географској карти.

Примери активности

- Ученици, подељени у мале групе/парове, користећи интернет и илустровани материјал истражују границе Европе и колика је њена површина. Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на географској карти. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о повољном географском положају Европе.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустровани материјал, истражују обалу Европе. Свака група истражује различит регион: већа острва (које земље им припадају), полуострва (које се земље налазе на њима) и заливе. Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на географску карту, док друге групе морају поставити једно питање по региону групе која презентује. На крају, сви заједно воде дискусију и долазе до закључка које регионе Европе карактерише највећа обална разгранатост.
- Ученици, подељени у мале групе, изводе активност „Путовање кроз потоке у Европи“. Свака група извучи папирић на коме је назив тока који треба да истраже, односно да „путују“ кроз њега, користећи интернет и илустровани материјал. Свака група припрема кратку презентацију о свом „путовању“ кроз поток (која мора спаја, где се налази, величина, значај итд.) и представља га осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију о значају токова и о томе који од њих има највећи стратешки значај за европски континент.
- Ученици, подељени у мале групе, реализују активност „Планинарско истраживање Европе“. Свака група добија задатак да, коришћењем интернета и илустрованог материјала, истражи одређени планински венац (највиши врх, дужина потеза, географски положај, држава/е где се простире и сл.), низију и висораван. Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на мапу. На крају, сви заједно воде дискусију и долазе до закључка који је највећи и најзначајнији планински масив у Европи и какав је његов утицај на развој региона у коме се налази.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустроване материјале, истражују климу у Европи. Свака група добија задатак да истражи одређени климатски фактор (близина мора и океана, Голфске струје, рељеф и сл.) и карактеристике одређеног климатског типа (где је распрострањена, температура ваздуха, количина падавина, биљни и животињски свет својствен за њега и сл.). Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају, сви заједно воде дискусију о томе како клима утиче на начин на који људи живе у различитим деловима Европе.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустровани материјал, истражују о морима, рекама и језерима Европе. Свака група добија задатак да истражи мора на која Европа излази, карактеристике већих река које теку Европом (дужина, кроз које земље пролазе, куда протичу, ком сливу припадају итд.) и карактеристике већих језера (величина, стање где се налазе, веће реке које се у њих уливају или из њих извиру итд.). Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на мапу. На крају сви заједно решавају квиз и воде дискусију о томе која мора, реке и језера имају највећи значај за Европу или за регион у коме се налазе.

- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустроване материјале истражују поделу Европе на регионе. Свака група истражује различит регион у Европи (земље које припадају том региону, подручје, укупну популацију, највећи град по броју становника у тој земљи, густину насељености и стопу природног прираштаја). Свака група припрема кратку презентацију (у облику табеле и графикана) и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о укупном броју становника у Европи, које земље имају највећу густину насељености у Европи (односно у ком региону је концентрисан највећи део становништва), који земље су највеће по површини и броју становника сваког региона и који су највећи градови по броју становника у Европи и прикажи их на мапи.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустровани материјал, истражују главне религије и групе народа које су заступљене у Европи. Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају, сви заједно воде дискусију и долазе до закључка о регионалној дистрибуцији религија и група људи на европском континенту.
- Ученици, подељени у мале групе, добијају листу на којој су исписана позната имена која ће морати да истраже и којој категорији припадају (проналасци, научници, композитори, уметници, филозофи и писци). Свака група извлачи листић из сваке категорије, који има слику и кратак опис слике. Ученици треба да идентификују ко је то и да истраже користећи интернет и илустровани материјал о њему/њој. Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о свом доприносу развоју науке и културе.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустроване материјале, истражују о најпознатијим фестивалима који се одржавају на европском континенту (где и када се одржава, историја и традиција фестивала итд.). Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о значају фестивала у развоју културе и туризма у местима у којима се одржавају.
- Ученици, подељени у мале групе, уз помоћ интернета и илустрованог материјала, истражују природно-географске карактеристике сваког региона у Европи (географски положај, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија). Свака група припрема кратку мултимедијалну презентацију (са сликама, мапама, видео/аудио материјалом, текстом), представља је другим групама и показује на географску карту. Након презентације, један члан групе за презентовање преузима улогу наставника и поставља питања осталим групама. Ово понављају све групе. На крају, сви заједно воде дискусију и доносе закључак о географском положају и географским карактеристикама дотичне регије.
- Ученици, подељени у мале групе, уз помоћ интернета и илустрованог материјала истражују основне географске карактеристике сваке од земаља које се налазе на Балканском полуострву. Свака група припрема кратку мултимедијалну презентацију (са сликама, мапама, видео/аудио материјалом, текстом) и презентује је осталим групама и показује на географску карту. Коначно, кроз заједничку дискусију, упоређују се карактеристике свих земаља које се налазе на Балканском полуострву (географски положај, обална разгранатост, површина, број становника итд.).
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустровани материјал истражују основне географске карактеристике Велике Британије, Француске, Шведске, Немачке и Русије. Свака група истражује за све државе. Припрема кратку мултимедијалну презентацију (са сликама, мапама, видео/аудио материјалом, текстом), представља је другим групама и показује на географску карту. На крају, кроз заједничку дискусију, упоређују се карактеристике свих земаља.

- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустроване материјале истражују најпознатије туристичке центре у сваком региону Европе. Свака група истражује различит регион у Европи (природне и културне атракције, географска локација, туристичка места, итд.). Свака група припрема кратку мултимедијалну презентацију (са сликама, мапама, видео/аудио материјалом, текстом) о свом региону и представља је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију о значају туризма и његовом утицају на развој сваког региона.
- Ученици су подељени у групе које ће деловати као туристичка агенција и треба да припреме рекламни материјал (у форми брошуре) за посету туристичких места из сваког региона у Европи. Рекламни материјал треба да препоручи туристичку туру за обилазак свих региона, наводећи земљу, језик који се говори, валуту која се користи, главни град и главне културне знаменитости, традиционалну храну и климу. Свака група ради за други регион. Брошуре садрже текст и илустрације. На крају деле брошуре и бирају шта би највише волели да посете да су туристи
- Сваки ученик, појединачно, попуњава мапу Европе према упутству наставника (земље, мора, реке, планине итд.).

ГЕОГРАФИЈА

Тема: **Географија Азије**

Укупно часова: **26**

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. описује географски положај и показати на карти где се простиру границе Азије;
2. описује уз помоћ карте природно-географске карактеристике Азије: обална разгранатост, рељеф, климу, хидрографију и природна богатства;
3. описује друштвено-географске карактеристике Азије: број становништва, густину насељености, природни прираштај, религије, народе и друге културне карактеристике које су заступљене у Азији;
4. описује уз помоћ географске карте регионе на које је Азија подељена, да идентификује државе које припадају сваком региону и да именује најпознатије туристичке центре;
5. описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Кине, Индије, Турске и Јапана (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државна управа, итд.).

Садржаји (и појмови)

Стандарди оцењивања

• Природно-географске карактеристике Азије
(географски положај, обална разгранатост, острва, Новосибирска острва, Јапанска острва, Тајван, Филипинска острва, Борнео/Калимантан, Јава, Суматра, Шри Ланка/Цејлон, полуострва, Тајмир, Чукотско полуострво, Камчатка, Кореја, Мала Азија, Арапско полуострво, Полуострво,	• Описује географски положај Азије, показује на мапи где се простиру њене границе и идентификује је као континент са највећом површином на свету. • Описује уз помоћ географске карте обалу Азије, идентификујући највећа острва, полуострва и заливе и којим државама припадају. • Описује уз помоћ географске карте најважније токове у Азији и идентификује која мора их повезују.

<p>Полуострво Индокина, мора, Источно Сибирско море, Берингово море, Охотско море, Јужно кинеско море, Арапско море, Црвено море, заливи, Аденски залив, Персијски залив, Бенгалски залив, Тајландски залив, мореуз, Беринг Поток, Малајски поток, Баб ел Мандеб, рељеф, низије, Западни Сибир, Месопотамија, Хиндустанска равница, Кинеска равница, планине, Кавказ, Елбурс, Памир, Тјеншан, Хиндикуш, Каракорум, Хималаји, Алтај, висоравни, Анадолија, Декан, Тибет, Централносибирско горје, пустиње, арапска пустиња, Кизилкум, Каракум, Тар, Такла Макан, Гоби, клима, типови климе, екваторијална, тропска, пустињска, монсунска, медитеранска, океанска, умерено континентална, континентална, планинска, субполарна, поларна, вододелница, реке, Арктички басен океан, Об са Иртишом, Јенисеј, Лена, Колима, басен Индијског океана, Тигар, Еуфрат, Инд, Ганг, Брамапутра, Иравади, басен Тихог океана, Амур, Хоанхо, Јангце, Меконг, басен Аралског мора, Сир Дарја, Аму Дарја, језера, Каспијско језеро, Аралско море, језеро Балх, језеро Бајкал, природни ресурси, угаљ, нафта, природни гас, гвожђе, калај, волфрам, уранијум, торијум)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Описује какав рељеф преовлађује на територији Азије и на географској карти идентификује најкарактеристичније рељефне целине (низије, висоравни, планински ланци са највишим врховима, пустиње итд.) и кроз које се земље простиру. • Наводи кроз које термалне појасеве се простире и који климатски типови су доминантно заступљени у Азији, описује њихов обим и карактеристике. • Објашњава утицај океана и мора на климатске карактеристике Азије. • Уз помоћ географске карте именује океане и мора на којима се појављује Азија. • Уз помоћ географске карте именује највеће реке у Азији, кроз које земље пролазе, идентификује где теку и којем сливном подручју припадају. • Уз помоћ географске карте највећа и најзначајнија језера у Азији и у којим државама се налазе. • Именује најважније природне ресурсе којима Азија располаже (нафта, угаљ, природни гас, гвоздена руда, шуме, хидроенергија итд.), у којим регионима и државама се налазе и приказује их на карти. • Објашњава значај природних ресурса за развој региона и државе у којој су најзаступљенији.
<ul style="list-style-type: none"> • Социо-географске карактеристике Азије (величина становништва, густина насељености, природни прираштај, религије, хришћанска религија, исламска религија, хиндуизам, конфучијанизам, будизам, шинтоизам, етничке групе, највећи градови, Токио, Шангај, Пекинг, 	<ul style="list-style-type: none"> • Наводи укупну популацију азијског континента и идентификује га као најнасељенији континент на Земљи, где живи више од половине светске популације. • Идентификује различиту густину насељености у различитим регионима Азије и именује неке од најгушће насељених земаља (Сингапур, Бахреин, Бангладеш, Тајван, Либан, Јужна Кореја, итд.) и неке од најмање насељених земаља (Монголија, Казахстан, Туркменистан, Оман, Бутан, итд.) и приказује их на мапи.

<p>Тјенцин, Мумбај, Њу Делхи, Калкута, Дака, Карачи, Џакарта, Сеул, Истанбул, Манила, Техеран, Бангкок, региони, Северна Азија, Источна Азија, Југоисточна Азија, Јужна Азија, Централна Азија, Југозападна Азија, туристички центри, Истанбул, Кушадаси, Анталија, Кападокија, Јерусалим, Мека, Медина, Варанаси, Петра, Дубаи, Тајланд, Непал, Камбоџа, Сингапур, Бали, Хонг Конг, Малдиви, културно-историјске знаменитости, Кинески зид, Маузолеј Таџ Махал)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњава стопу природног прираштаја и именује неке од земаља које имају највећи природни прираштај (Катар, Ирак, Уједињене Арапске Емирате) и неке од земаља са негативним природним прираштајем (Јапан, Малдиви). • Наводи главне религије и групе народа који су заступљени у Азији и која је од њих у ком региону најзаступљенија. • Наводи нека од цивилизацијских открића која су настала у Азији (папир, штампарска техника, барут, свила, порцелан и др.). • Именује неке карактеристичне уметничке и спортске вредности у Азији (плес на Тајланду, борилачке вештине, самурајски обичаји, сумо борбе итд.). • Именује неке од светских познатих културно-историјских грађевина у Азији (Велики зид у Кини, маузолеј Таџ Махал у Индији, итд.) и идентификује у којим се државама налазе. • Именује највеће градове у Азији, идентификује земље у којима се налазе и приказује их на карти. • Именује регионе на које је Азија подељена и уз помоћ географске карте описује њихов обим и идентификује земље које припадају сваком региону. • Именује најпознатије туристичке центре у Азији, идентификује их у којој се земљи налазе и приказује их на карти. • Описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Кине (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најважније туристичке тачке, државно планирање, природни ресурси итд.). • Описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Индије (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државно планирање, природна богатства итд.). • Описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Турске (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија, становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државно планирање, природна богатства итд.). • Описује уз помоћ карте основне географске карактеристике Јапана (географски положај, границе, величина, обална разгранатост, рељеф, клима, хидрографија,
--	--

становништво, већи градови, најзначајнија туристичка места, државно планирање, природна богатства итд.).

Примери активности

- Ученици, подељени у мале групе/парове, користећи интернет и илустроване материјале, истражују границе Азије и колико је њена површина. Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на мапу. На крају, сви заједно разговарају о величини и географском положају Азије.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустроване материјале, истражују о обали Азије. Свака група истражује различит регион: већа острва (које земље им припадају), полуострва (које се земље налазе на њима) и заливе. Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на географску карту, док друге групе морају поставити једно питање што се односи на регион групе која представља. На крају, сви заједно воде дискусију и долазе до закључка о томе које регионе Азије карактерише највећа обална разгранатост.
- Ученици, подељени у мале групе, реализују активност „Путовање кроз потоке у Азији“. Свака група извлачи папирић на коме је назив тока који треба да истраже, односно да „путују“ кроз њега, користећи интернет и илустровани материјал. Свака група припрема кратку презентацију о свом „путовању“ кроз поток (која мора спаја, где се налази, величина, значај итд.) и представља га осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију о значају токова и о томе који од њих има највећи стратешки значај за азијски континент.
- Ученици, подељени у мале групе, изводе активност „Планинарско истраживање Азије“. Свака група добија задатак да, коришћењем интернета и илустрованог материјала, истражи одређени планински венац (највиши врх, дужина истезања, географски положај, држава/е где се простира и сл.), низију и висораван. Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на мапу. На крају, сви заједно воде дискусију и долазе до закључка који је највећи и најзначајнији планински масив у Азији и какав је његов утицај на развој региона у коме се налази.
- Ученици подељени у мале групе реализују активност „Путовање кроз пустињу“. Свака група извлачи лист папира са именом пустиње коју треба да истражује, односно „пропутује“ кроз њу, користећи интернет и илустровани материјал. Свака група припрема кратку презентацију о свом „путовању“ кроз пустињу (где се налази, величина, температура, падавине, итд.) и презентује је осталим групама. На крају сви заједно праве поређење карактеристика пустиња у Азији.
- Ученици, подељени у мале групе, истражују климу у Азији користећи интернет и илустровани материјал. Свака група добија задатак да истражи одређени климатски фактор (близина мора и океана, рељеф и сл.) и карактеристике одређеног климатског типа (где је распрострањена, температура ваздуха, количина падавина, биљни и животињски свет карактеристичан за њега и сл.). Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају, сви заједно воде дискусију о томе како клима утиче на начин на који људи живе у различитим деловима Азије.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустровани материјал истражују мора, реке и језера Азије. Свака група добија задатак да истражи из којих океана и мора излази Азија, карактеристике већих река које теку кроз Азију (дужина, кроз које земље пролазе, куда теку, којем сливном подручју припадају итд.) и карактеристике већих језера (величина, стање где се налазе, веће реке које се у њих

уливају или из њих извиру и сл.). Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на географској карти. На крају сви заједно решавају квиз и воде дискусију о томе која мора, реке и језера имају највећи значај за Азију или за регион у коме се налазе.

- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустровани материјал истражују најважније природне ресурсе којима Азија располаже (нафта, угаљ, природни гас, руда гвожђа, шуме, хидроенергија). Свака група истражује различито природно богатство (у ком региону се најчешће налази). Свака група припрема кратку презентацију, презентује је осталим групама и показује на мапу. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак који су природни ресурси најважнији за развој одређеног региона или земље.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустроване материјале истражују поделу Азије на регионе. Свака група истражује различит регион у Азији, (земље које припадају том региону, област, укупна популација, највећи град по броју становника у тој земљи, густину насељености и стопу природног прираштаја). Свака група припрема кратку презентацију (у облику табеле и графикана) и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о укупном броју становника Азије, које земље имају највећу густину насељености у Азији (односно у ком региону је концентрисана већина становништва), које земље имају највећу површину и становништво сваког региона и који су највећи градови по броју становника у Азији и прикажи их на мапи.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустроване материјале, истражују главне религије и групе људи које су заступљене у Азији. Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о томе које су религије и групе народа најзаступљеније на азијском континенту.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустровани материјал, истражују која су цивилизацијска открића настала у Азији. Свака група припрема кратку презентацију и презентује је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и дођу до закључка о томе која су најважнија цивилизацијска открића која су настала у Азији.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустровани материјал, истражују неке од светских познатих културно-историјских грађевина у Азији (Кинески зид, маузолеј Таџ Махал у Индији итд.). Свака група истражује различиту зграду и припрема кратку мултимедијалну презентацију (са сликама, видео/аудио материјалом, текстом) и представља је осталим групама. На крају сви заједно воде дискусију и доносе закључак о утицају ових објеката на развој туризма у земљама у којима се налазе.
- Ученици, подељени у мале групе, користећи интернет и илустроване материјале, истражују о најпознатијим туристичким центрима у Азији. Свака група истражује различит регион у Азији (природне и културне атракције, географска локација, туристичка места, итд.). Свака група припрема кратку мултимедијалну презентацију (са сликама, мапама, видео/аудио материјалом, текстом) о свом региону и представља је осталим групама. На крају, сви заједно воде дискусију о значају туризма и његовом утицају на развој сваког региона и долазе до закључка о томе који су најпознатији туристички центри у Азији.
- Ученици, подељени у мале групе, уз помоћ интернета и илустрованог материјала истражују основне географске карактеристике неких од већих земаља Азије (Кина, Индија, Јапан и Турска). Свака група истражује свако од ових стања. Припрема кратку мултимедијалну презентацију (са сликама, мапама, видео/аудио материјалом, текстом), представља је другим групама и показује на географску карту. На крају, кроз заједничку дискусију, упоређују се карактеристике свих земаља.

- Ученици су подељени у групе које ће деловати као туристичка агенција и треба да припреме рекламни материјал (у форми брошуре) за посету туристичким местима у Азији. Рекламни материјал треба да препоручи туристичку туру коју треба посетити, наводећи земљу, језик који се говори, валуту која се користи, главни град и главне културне знаменитости, традиционалну храну и климу. Брошуре садрже текст и илустрације. На крају деле брошуре и бирају шта би највише волели да посете да су туристи.
- Сваки ученик, појединачно, попуњава мапу Азије по упутству наставника (земље, мора, реке, планине, итд.).

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДНА РАВНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ И МЕЂУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставник примењује инклузивност у настави путем укључивања свих ученика у све активности за време часа. Притом, омогућава да свако дете буде когнитивно и емоционално ангажовано путем коришћења одговарајућих методичких приступа (индивидуализација, диференцијација, тимски рад, подршка саученика итд). Приликом рада са ученицима са сметњама у развоју примењује индивидуални образовни план (са прилагођеним исходима учења и стандардима за оцењивање) и увек када је то могуће користи додатну подршку других особа (личне и образовне асистенте, образовне медијаторе, туре-волонтере и професионалце из школа са ресурсним центром). Редовно прати све ученике, нарочито оне из ранљивих група, да би могао на време да идентификује тешкоће у учењу, да их подстиче и подржава у постизању резултата учења.

Приликом реализовања активности наставник подједнако третира и дечаке и девојчице, при чему води рачуна да им не додељује родне стереотипне улоге. Приликом формирања радних група настоји да обезбеди баланс у односу на пол. Приликом избора додатних материјала у настави користи илустрације и примере који су родово и етнички/културно сензитивни и подстичу родну равноправност, односно промовишу интеркултурализам.

Увек када је то могуће, наставник користи интеграцију тема/садржаја/појмова приликом планирања и реализације наставе. Интеграција омогућава ученицима да укључују перспективе и осталих наставних предмета у оно што изучавају овим наставним предметом и да повезују знања из различитих области у једну целину.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПОСТИГЊУЋА УЧЕНИКА

Да би ученицима омогућио постизање очекиваних стандарда оцењивања, наставник континуирано прати активности ученика током наставе и учења и прикупља информације о напредовању сваког ученика. За учешће у активностима ученици добијају повратну информацију у којој се указује на степен успешности у реализацији активности/задатка и дају се правци за унапређење (формативна оцена). У ту сврху наставник прати и оцењује:

- усмени одговори на питања наставника или саученика,
- истраживачке активности за прикупљање података,
- израде (мултимедијалне презентације, постери, брошуре и друге врсте презентација),
- допринос раду у малим групама,
- домаћи задаци и
- одговоре на квизове и тестове.

Праћење и вредновање постигнућа ученика по стандардима вредновања из наставног програма за сваку дисциплину посебно (Историја, Географија и Грађанско васпитање) врши наставник који реализује наставу предметне дисциплине. Након завршеног учења сваке теме дате дисциплине, ученик добија сумативну бројчану оцену за постигнуте стандарде оцењивања. Сумативно оцењивање се изводи као комбинација резултата постигнутог на тесту знања у комбинацији са оценом напретка утврђеном различитим техникама формативног оцењивања. Сумативна оцена се изводи за постигнућа ученика из сваке дисциплине посебно.

Почетак имплементације наставног програма	школска 2024/2025 година
Организација и реализација наставе	У школској 2024/25 години у VII разреду предмет <i>Историја и друштво</i> реализује се по посебним дисциплинама које се оцењују у наставном плану и програму: Историја са 2 часа недељног фонда, Грађанско васпитање са 1 час недељног фонда и Географија са 2 часа недељног фонда. Настава за сваку дисциплину се организује и изводи континуирано током школске године. У школској 2025/26 години у VII разреду предмет <i>Историја и друштво</i> реализује се по посебним дисциплинама које се оцењују у наставном плану и програму: Историја са 2 часа недељног фонда, Грађанско васпитање са 1 час недељног фонда и Географија са 2 часа недељног фонда. Настава за сваку дисциплину се организује и изводи континуирано током школске године. Од школске 2026/27 године у VII разреду предмет <i>Историја и друштво</i> реализоваће се у складу са засебним дисциплинама које су оцењене у наставном програму, док ће се настава организовати и реализовати у периоду од 12 недеља, сукцесивно, за сваку дисциплину посебно.
Институција/	Биро за развој образовања

носилац програма	
Сагласно члану 30, став 3 Закона о основном образовању Службени лист Републике Северне Македоније” бр. 161/19 и 229/20) министар образовања и науке доноси наставни програм из предмета <i>Историја и друштво</i> за VII разред.	<p style="text-align: center;">Министар образовања и науке, Doc. Dr. Jeton Shaqiri</p> <hr style="width: 20%; margin: auto;"/>